

DE GRONDWET DER MILITAIRE WILLEMS-ORDE

DOOR

F. DE B A'S.

Voorheen en Thans 30 April 1844. Eene vergelijkende beschouwing bij het zeventigjarig bestaan der *Militaire Willems-Orde*, door J. J. W. E. VERSTEGE, gepensionneerd luit.-kolonel van het N.-I. leger. Amsterdam, J. H. DE BUSSY. 1885. Prijs f 1,00 (1).

Den 2den Mei 1815 heerschte een buitengewone drukte te Braine-le-Comte, alwaar dien dag het hoofdkwartier van het eerste Koninklijk Nederlandsche leger werd gevestigd.

Nauwlijks twee maanden geleden had de toen, in vergelijk van de tegenwoordige middelen van gemeenschap, zoo trage post toch binnen weinige dagen door gansch Europa het bericht overgebracht van NAPOLEON'S ontsnapping uit Elba. Spoedig volgde een nieuwe coalitie, waartoe ook Nederland toetrad. Tot een eenigszins snelle mobilisatie van het nieuw samengestelde Nederlandsche leger was nog weinig of niets voorbereid. Medio Maart diende de Kwartiermeester-Generaal, de baron DE CONSTANT REBECQUE, aan den Commissaris-Generaal van Oorlog, jonkheer J. W. JANSSENS, een ontwerp in tot samentrekking van dertig of veertig der minst incomplete bataljons, zeven regimenten ruitery, vijf veld- en rijdende batterijen, benevens een lijst van generaals, die voor het bevel der divisiën in aanmerking kwamen. Dit ontwerp, aan den Souvereinen Vorst geboden, verwierf op den eersten lentedag, na gehouden overleg met den prins van Oranje, 's Konings goedkeuring.

In het laatst van Maart gingen de Nederlandsche troepen op marsch naar het zuiden en betrokken den 4den April kantonnementen tusschen Luik en Leuven. De achttienjarige prins FREDERIK DER NEDERLANDEN, voorloopig

(1) Door omstandigheden buiten de schuld der Redactie moest de aankondiging van dit geschrift worden uitgesteld.

met het opperbevel belast, kwam dien dag te St.-Truyen, en verbleef op aanwijzing van lord WELLINGTON te Nivelles. Bij bemoeiingen van allerlei aard om het leger in slagvaardigen toestand te brengen, bij dagelijksche revues en inspectiën voor den Koning, voor den hertog van WELLINGTON, voor divisie- en brigadecommandanten, had het hoofdkwartier nauwlijks tijd om het loopende werk af te doen, totdat de prins van Oranje het opperbevel aanvaardde over de eerste der drie hoofdafdeelingen, waarin het Engelsch-Nederlandsche leger was gesplitst. Zijn legerkorps bezette het terrein tusschen Gemappes, Enghien en Binch, leunende rechts aan de troepen van lord HILL, links aan de Pruisen van vorst BLÜCHER langs de Maas en de Sambre.

In de niet al te ruime achterkamer van het logement »Au Miroir» te Braine-le-Comte zaten (2 Mei 1815) des voormiddags de generaal DE CONSTANT en de adjudant-generaal VAN DER WIJCK, aan wie de kapitein NEPVEU de gisteren nog te Nivelles ingekomen stukken voorlegde. Daartoe behoorden een dislocatielijst van de gecoaliseerde strijdkrachten, kaderlijsten van de officieren bij het hoofdkwartier en de verschillende staven, uitvoerige voorschriften van den koning betreffende de nieuw ingevoerde opstelling der bataljons op twee gelederen, de vervanging van de Fransche geweren bij de Nederlandsche infanterie door andere van Engelsch fabrikaat, te houden oefeningen in het schijfschieten, en dergelijke. Ten slotte stond op de agenda een exemplaar der Wet van den 30sten April 1815 n°. 5, houdende instelling van de Militaire Willems-Orde.

Na afdoening van de meest spoed vereischende zaken en alvorens aan den prins van Oranje verdere bevelen te gaan vragen, doorlas de generaal DE CONSTANT het merkwaardige staatsstuk, 't welk tot geheele voltooiing der slagvaardigheid van het leger, bestemd was om het moreel der troepen op te wekken en te sterken.

Doordrongen van de gevaren, die ons land te gemoet ging, van de vele en zware offers, die Neerland's volk weldra zou brengen tot behoud der pas herwonnen onafhankelijkheid, besepte de koning dat nog vóór het aanvangen van den strijd een krachtig middel moest worden in 't leven geroepen, om edele eerezucht te ontvonken, in de ure des gevaars allen tot geestdrift, tot een hogere plichtsbetrachting aan te sporen.

Evenals in donkere tijden Spanje de Militaire Orden van Alcantara en Calatrava, Frankrijk die van den Heiligen Lodewijk, Oostenrijk de Militaire Maria Theresia-Orde had gesticht, riep Koning WILLEM I op den 30sten April van het roemvolle jaar der wording van ons koninkrijk, een Nederlandsche Militaire Orde van verdienste in het leven. Een instelling, die geenszins met de Republikeinsche neigingen der Unie zou zijn overeengekomen, paste volkomen in het kader van den nieuwen Staat.

De aanhef en de eerste artikelen der Wet van 30 April luiden:

»Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat het toeleggen van ver-

eerende belooningen van, en het dragen der daartoe behoorende teekenen of decoratiën door diegenen, welke zich van de pligten, aan de krijgsveld dienste te water en te lande verbonden, door uitstekende daden van *moed, beleid en trouw* hebben gekweten, bijzonder geschikt is tot opwakkering en aankweeking dier krijgshaftige deugden; en dat ook uit dien hoofde bij meest alle Europeesche Mogendheden militaire orden van verdiensten zijn ingesteld; dat het bovenal voor den militairen stand vereerend is en tot een prikkel tot het verrigten van groote daden kan verstreken, wanneer elk en een ieder van dien stand, van den hoogsten tot den laagsten in rang, in het geval zijn, om door schitterende bedrijven in het verwerven van zoodanige eervolle onderscheidingsteekenen te kunnen deelen, en dat Onze verheffing tot den Nederlandschen Troon eene geschikte gelegenheid is, om voor Ons krijgsvolk te water en te lande eene zoodanige eervolle militaire Orde in te stellen”,

»Zoo is het, dat Wij..... statuëren bij deze:

..... eene Orde, strekkende tot belooning van uitstekende daden van *moed, beleid en trouw*, bedreven door diegenen, welke, zoo ter zee als te lande, in welke betrekking ook, zonder onderscheid van stand of rang, Ons en het Vaderland dienen.....

»De Orde zal den naam dragen van **de Militaire Willems-Orde.**”

Den betrekkelijk nog jongen chef van den generalen staf van het Nederlandsche leger — wien o. a. de zeldzame medalje sierde ter eere van de moedige verdediging der Tuileriën op den beruchten 10 Augustus 1792, die in 1794 en '95 in Zuid- en Noord-Nederland in Staatschen dienst had gestreden, sedert bij Erfurt in Duitschland, in Spanje te El-Bodon, Castrejon, Cellada-del-Camiso, Cindad-Rodrigo, Badajoz, te Salamanca, te Vittoria en in den driedaagschen slag der Pyreneën, aan de zijde van zijn koninklijken leerling den prins van Oranje, telkens en telkens opnieuw tot ridder was geslagen — voer een glimlach over het gelaat bij den dichterlijken inhoud van het prozaïsch wet-woord.

De opperbevelhebber van het Nederlandsche leger te velde gelastte op de voordracht van zijn kwartiermeester-generaal, dat de instelling der Militaire Willems-Orde in alle kantonnementen op drie hoofdappels bij afzonderlijke dagorder zou worden afgekondigd. Dien dag te Braine-le-Comte, de volgende dagen te Enghien, Soignies, Nivelles, Roeulx, Ath, Oudenaarde, Sotteghem, Brussel, Fleurus en Namen, weergalmden de straten van de hoerah's, waarmede Neerlands krijgers de belofte van hun koning begroetten.

Reeds bij Koninklijk Besluit van 8 Juli n°. 15, onmiddellijk na de dagen van Quatre-Bras en Waterloo, deed WILLEM I zijn woord gestand, en schonk, den luister der onlangs ingestelde Militaire Willems-Orde verhoogende, haar eerste juweelen aan acht-en-dertig der doorluchtigsten en dappersten, wier beleid en moed het grondgebied der Nederlanden verlost, den algemeen vijand op een onherstelbare wijze vernederd hadden. (*Staatscourant* van 21 Juli 1815). Voor nog twee-en-veertig anderen volgde diezelfde onder-

scheiding bij een ander Koninklijk Besluit van dienzelfden datum (8 Juli 1815, n°. 16).

Op 31 December 1815 had het aantal ridders der Orde het cijfer van 928 bereikt: helden van Nederlandschen bloede en van vreemden oorsprong. Toen het 70-jarig feest der Orde werd gevierd, boekten de registers der kanselarij 4966 leden: keizers en koningen, groot-hertogen en hertogen, regeerende vorsten en prinsen, Nederlanders en vreemden, vlag-, opper-, hoofd- en subalterne officieren, tevens een tal van minderen, soldaten en matrozen in Nederland, Oost- en West-Indië. Zij allen waardeerden het als een hooge eer en stelden er roem in, naast andere ridderteekenen of in eenzaamheid, en dan het meest schitterende, het Nederlandsche Kruis voor Moed, Beleid en Trouw te mogen dragen.

In de aantekeningen van den generaal DE CONSTANT troffen ons heerlijke woorden tot schildering van hetgeen men verstaat door het wijsche woord: roem. Nog schooner kleuren vonden wij in het beeld van de FEUQUEROLLE, waarmede de overste VERSTEGE zijn heerlijke beschouwingen besluit aangaande het »*Voorheen en Thans* der Militaire Willems-Orde". De woorden van den cavalerie-officier, die in 1706 te Ramilies te midden eener schitterende charge door zware wonden het gezicht verloor, vormen als 't ware een banderolle voor de gulden spreuken op het uit groene laurierstokken en gouden vuurslagen gevlochten kruis van Bourgondischen oorsprong, waarvan de genealogie opklimt tot het Gulden Vlies: immer en onverdeeld het schoonste sieraad van den Nederlandschen krijgsman.

Reeds voor de herinnering aan die woorden, te weinig bekend en toch het beeld van elken veldslag, telkens onder een anderen naam, onder een ander kleed, onder een anderen vorm terugkeerende — zijn wij den feestredenaar erkentelijkheid verschuldigd. Oordeelt!

»Oh! c'est une belle chose que la gloire brillante et pure comme le diamant; mais, comme le diamant aussi, c'est dans les mines souterraines où l'ouvrier travaille nuit et jour, qu'il faut l'aller chercher. Si, dans les pompes d'une cour, un diamant brille au diadème du monarque, les peuples sont éblouis de ses feux: mais les peuples savent-ils combien de mineurs sont morts à la peine dans les gouffres du Brésil ou de Golconde? La faible lueur d'une torche a seule éclairé les travaux du mineur; ses larmes sont tombées sur le sable qui roulait éternellement à ses pieds; son dos s'est courbé avant l'âge; ses yeux se sont fermés à la lumière du soleil; ses mains n'ont pu remuer que le fer et la terre; ses oreilles ont oublié les accents de la voix humaine, et pour lui, mineur, il n'y a eu ni chants d'oiseaux, ni fêtes de famille, ni caresses brûlantes; sa vie toute entière appartenait à ce diamant fugitif, et, pour ce diamant, il a donné femme, richesse, santé, bonheur et liberté.

»Le soldat est ce mineur, la gloire est ce diamant.»

Als elken hartstocht en aardsche begeerte moge voor den wijsgeer de zucht

naar roem en eer ijdel heeten, toch behoort de eerezucht tot de onmisbare drijfveeren van het maatschappelijk leven, vooral tot verheffing der krijgsmacht. Zonder dien zucht geen prikkel om in zwaren strijd den moed te stalen, geestdrift op te wekken, hen te beloonen, die uitblinken boven anderen en door hun daden de zege dwingen ten bate van het vaderland.

In alle tijden, bij alle volken, onder alle gezindten en godsdienstvormen ziet men machtige hefboomen aanwenden, meestal streeling der begeerte naar zinnelijk genot, ten einde heldenmoed aan te kweeken. Getuige daarvoor het geloof bij de oude volken van Europa, bij de Batavieren, ook bij de volgelingen van Mahomed, — schoon in gewijzigden vorm — aan het altijd groene vaderland der goden en het Walhalla, het gouden paleis der krijgslieden. Alleen de roemrijk in den slag gevallen mochten die zaal betreden, om aldaar de rechtmatige belooning voor hunne heldendaden te oogsten.

Door ODIN uitgezonden Walküren omzweefden de uitverkorenen, die in vertrouwen op hare nabijheid moedig en tot het einde in den strijd volhardden. Stortten de strijders zwaar gewond, maar roemvol ter aarde, dan verheugden de schildmaagden het brekend oog der stervenden.

Zij geleidden de helden door de tachtig poorten in de schitterende halle, waar zij in volle wapenrusting met ODIN aanzaten en hen door de Walküren in gouden bekens de meede, der Germanen feestdrank, werd toegediend. Daarna reden de helden ter poort uit, om onder aanvoering van ODIN zelf, als feestspel en zonder eenig gevaar den op aarde afgebroken strijd te hervatten.

Ware zulk een belooning denkbaar, dan betreurde 't menig jong ridder ongedeed uit den strijd te zijn gekomen, en wenschte hij zich liever onder beschutting der Walküren dan in de registers der kanselarijen.

De Celeres der Romeinen, waaruit de senatoren, en uit hen weder de consuls werden gekozen, inderdaad de oorsprong van den ridderstand; de geestelijke ridderorden, al weder aan de militaire ridderschap ontsproten, met het kruis als zinnebeeldig teeken der ordeleden; vervolgens de militaire ridderorden als belooning voor buitengewone diensten aan het vaderland bezeugen, of als vorstelijk gunstbewijs: vormen den keten waarlangs onder de reeds vermelde decoratiën van ouden datum, de ster der Nederlandsche Militaire Willems-Orde zijn stralen heeft geschoten.

Het Reglement van administratie en discipline der Militaire Willems-Orde van den 25sten Juni 1815, herinnert aan de oudste instellingen van dien aard.

De Luitenant-Kolonel VERSTEGE verlangde, daartoe aangezocht zijnde, de feestviering van de Militaire Willems-Orde te Amsterdam op te luisteren, door te herinneren aan hetgeen haar verleden schonk, en te overwegen wat men in de toekomst van die instelling mag verwachten. Tevens benuttigde

hij zeer *ad rem* de gelegenheid, om aan te toonen, dat de Grondwet van de Militaire Willems-Orde niet met de vereischte nauwgezetheid wordt nageleefd, dat het voor een groot deel daaraan valt te wijten, wanneer die schoone instelling niet al het aanzien geniet, niet al het nut afwerpt tot verheffing van den krijgsmansgeest, waartoe ze bekwaam wordt geacht.

De beschouwingen zijn naar ons inzien niet geheel vrij van pessimisme. Met velen bezit ook voor ons die Orde, in tegenstelling met zooveel andere conventioneele sieraden, nog altijd de frissche bekoorlijkheid der jeugd, oefent de eigenaardige glans van dat pronkjuweel een ongetaanden, bekoorenden invloed uit, achten wij het welverdiend bezit daarvan in de hoogste mate benijdenswaard.

De hoofdstrekking van het betoog van onzen ouderen, geëerbiedigden krijgsmakker, dat de grondwet van de Militaire Willems-Orde geen doode letter mag zijn, onderschrijven wij echter ten volle.

Zóó — de bepaling van artikel 58 der statuten, voorschrijvende jaarlijksche viering van het Orde-feest op 16 Januari.

Jaarlijks kwamen de *Eques* — Romeinsche ridders — op 13 Juli samen buiten de poorten van Rome, in den tempel van Mars of in dien aan de Eer gewijd. Elken 15den October viert Oostenrijk het feest van St. Thérèse: in tijden van vrede ten hove, te velde in het hoofdkwartier van het leger. — Ondanks de stellige voorschriften van artikel 58 en 59 der statuten van 25 Juni 1815 vierde daarentegen de Militaire Willems-Orde haar jaarfeest geen enkele maal.

Zóó — de plechtige ontvangst der ridders op het kapitoel door de Censoren, die waakten voor de handhaving der wetten van eer. Aan die rechten herinnert de instelling van een Kapittel voor de meeste Militaire Ridderorden.

Niettegenstaande artikel 11 der Wet van 30 April uitdrukkelijk de samenstelling van zoodanig Kapittel voor de Militaire Willems-Orde beveelt, terwijl de artikelen 11, 12, 13, 14, 27, 41 tot 52, 55, 56, 57 en 61 der Statuten de rechten, verplichtingen en werkzaamheden van dat Orde-lichaam regelen: is slechts éénmaal het Kapittel benoemd en voor slechts weinige dagen, in Mei en Juni 1865, tijdens het feest der oudstrijders, tevens dat van het 50-jarig bestaan der Militaire Willems-Orde. Thans bestaat er niets dan een kanselier onder den Grootmeester der Orde, Zijn Majesteit den Koning.

Ongetwijfeld zullen aan de samenstelling en de aanvulling van het Kapittel enkele bezwaren zijn verbonden. Deze veroorloven echter niet van de Wet en de Statuten af te wijken. Heeft een ondervinding van 70 jaren aange-toond, dat het reglement in zijn geheel niet kan worden nageleefd, dan is herziening geboden. Men handhave inmiddels de Wet en de Statuten en wake in het belang van leger en vloot, dat de glans van het ridderkruis der Militaire Willems-Orde niet vermindere!

Afgescheiden van de eischen van gehoorzaamheid aan het Koninklijk bevel

van den eersten Grootmeester der Orde, mogen straks enkele voorbeelden de noodzakelijkheid van een Kapittel staven.

Alvorens vermelden wij in 't kort de plechtigheid der eerste uitreiking der decoratiën, waarbij de prins van Oranje, later koning WILLEM II, op Franschen bodem met de Zijner Koninklijke Hoogheid eigen ridderlijkheid elke bepaling der Statuten trouw naleefde.

Den 30sten Juli 1815 des middags stonden de Nederlandsche troepen, die in Parijs en omstreken waren gekantonneerd, in groot tenue geschaard op den straatweg van St.-Denis naar Epinai. Door een breeden stoet van vorstelijke personen en officieren gevolgd, verscheen de held van Quatre-Bras en Waterloo te paard, getooid met het breede lint der Militaire Willems-Orde, waarboven de gewonde arm in een zwarten doek. De prins reed in galop, onder militaire muziek en trompetgeschal langs de gelederen. Vervolgens vereenigden zich ruim vijftig der benoemden vóór het front: officieren, onderofficieren en soldaten.

Voor de Fransche omstanders onverstaanbaar, in het hart van het overwonnen land, las de generaal baron DE CONSTANT op 's Prinsen last de Koninklijke Besluiten voor van 8 Juli 1815 n°. 15 en n°. 16, waarbij 8 Ridders Grootkruis, 23 Commandeurs, 29 Ridders 3de en 20 Ridders der 4de klasse in de Militaire Willems-Orde werd ingelijfd. Met een korte, gevoelvolle aanspraak noodigde Oranje de benoemden uit, de vingers op te steken, en sprak hij krachtvol:

»Ik beloof en zweer mij als een getrouw en wakker Ridder te zullen gedragen, mijn leven altoos veil te zullen hebben voor Koning en Vaderland, en door al mijn vermogen mij steeds trachten waardig te maken de onderscheiding mij door den Koning toegestaan.»

De vijftig helden stemden in koor:

»Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!»

De prins steeg af: de staf volgde zijn voorbeeld.

Persoonlijk hechtte de prins de geparelde kruisen, die hem door den generaal DE CONSTANT werden toegereikt, op de borst der dapperen; allen reikte hij minzaam de hand tot gelukwensching. Voor ieder had hij een woord van lof en belangstelling.

De ridders namen plaats ter weerszijden van den prins van Oranje, om te deelen in het eerbetoon, hetwelk de defileerende troepen aan Zijne Koninklijke Hoogheid brachten. Deze marcheerden vervolgens terug naar hunne kantonnementen: doch de ridders verwijlden. Ter voldoening aan den inhoud van artikel 23 der Statuten noodigde de vorstelijke bevelhebber alle gedecoreerden aan zijn disch.

Dien middag zaten de prins van Oranje, de hertog VAN WELLINGTON, de generaals DE CONSTANT REBECQUE en CHASSÉ en tal van officieren, met onderofficieren en minderen aan dezelfde tafel van het »hotel du Cardinal Fesch" in de »Rue du Montblanc" te Parijs. Na afloop van het diner begaf

de prins zich met de officieren naar de opera, alwaar »la Vestale» en het ballet »L'heureux Retour» werden opgevoerd. Gedurende de pauze stelde Oranje eenige der nieuw benoemde ridders in den »foyer» voor aan de grootvorsten NICOLAAS en MICHAËL van Rusland.

De minderen begaven zich naar den rijk verlichtten tuin van Tivoli, alwaar bij muziek en dans bevallige Parisiennes voor velen in zekeren zin de rol vervulden der Walküren van het Walhalla.

De instelling der Militaire Willems-Orde onderscheidt zich van andere decoratiën vooral daardoor, dat alleen uitstekende daden daarop aanspraak geven; voorts, door verplichte omschrijving der daden, waarvoor het kruis van eer wordt verleend. Uitstekende daden, door deugdelijke bewijzen gestaafd, geven bovendien *recht* op het bezit der Militaire Willems-Orde. Elk denkbeeld van gunstbewijs voor hen, die aan den Nederlandschen krijgsveld dienste zijn verbonden, blijft zoodoende uitgesloten. Slechts in bijzondere gevallen kan de Orde worden gegeven aan vreemde militairen, niet in Nederlandschen dienste zijnde.

De beide eerste artikelen der Statuten omschrijven, wat men door *uitstekende krijgsdaden* heeft te verstaan, namelijk: »de zoodanige, welke hadden kunnen nagelaten worden, zonder zich even daardoor aan pligtsverzuim schuldig te maken, en welke dus eenen meer dan gewonen graad van moed, beleid en trouw openbaren (art. 1).

»Aan dezen algemeenen regel zullen getoetst worden alle bijzondere krijgsdaden door welke men meenen zoude op de Militaire Willems-Orde aanspraak te kunnen maken, doch welke die belooning slechts verdienen, wanneer zij het uitwerksel zijn geweest van uitstekenden moed, beleid of trouw, als b.v. het winnen van veld- en zeeslagen, het nemen van vestingen, schepen, sterke positiën, redouten, batterijen, stukken geschut, vaandels, standaarden en andere eereteekens, het voordragen en helpen uitvoeren van plans van operatiën, het verdedigen van plaatsen, posten, schepen, het met chaloupes aanvallen, enteren en veroveren van vijandelijke schepen in een haven of baai, het door eigenhandig gevangen nemen of desnoods afmaken van verre in rang boven den uitvoerder verhevene personen, het beschermen, beveiligen en hernemen van verre in rang boven zich zijnde chefs, het ter hulp snellen van bedreigde punten, het nemen en verwoesten van vijandelijke magazijnen, transporten, krijgskassen, het beklimmen van bressen, het eerst overspringen op geënterde schepen, het eerst invallen in een bestormd wordende redoute of batterij, het zich eenen weg banen door groote magt omsingeld zijnde, en andere daden met eenige der bovengemelden van gelijken aard (art. 2).»

Wanneer uit de strekking van art. 17 mag worden opgemaakt, dat de Koninklijke Grootmeester bedoelde, behoudens het bijzondere geval »diegenen, welke *onder Ons oog* door uitstekende daden uitmunten, zonder iemands

tusschenkomst, dadelijk door het schenken der Orde-teekens te beloonen", als regel op te dragen aan het Kapittel om de buitengewone krijgsdaden te toetsen aan den inhoud van art. 1 en art. 2 der Statuten, dan wijzen wij eerbiedig o. a. op de Koninklijke Besluiten van 12 Mei 1823 N°. 118 en 119 en dat van 2 December 1832 N°. 69, ten bewijze, hoe hoog noodzakelijk het bestaan mag heeten van het Kapittel, op welks instelling de overste VERSTEGE bij het onlangs gevierde feest der Militaire Willems-Orde zoo krachtig en welsprekend heeft aangedrongen.

Bij eerstgenoemde besluiten toch werd een luitenant-generaal tot Ridder Grootkruis, werden tien opperofficieren en kolonels benoemd tot Ridder der 3de klasse, dertien hoofd- en subalterne officieren tot Ridder der 4de klasse van de Militaire Willems-Orde »wegens verrigte werkzaamheden zoo voor bevestiging van het zuidelijk frontier, als het ontwerpen van plannen voor het armeerden der vestingen (legerorde van 16 Juni 1823, N°. 7)."

Den 2den December 1833 werd een kolonel benoemd tot Ridder der Militaire Willems-Orde »wegens langdurigen dienst ter kust van Guinea" en »getrouwe nakoming zijner verplichtingen."

Een andermaal begeerde één van 's Konings raadslieden, wiens borst reeds met tal van sterren was bezaaid, dat eenige, schoonste kleinood, hetgeen voor hem echter aan geen enkele schitterende krijgsdaad kon herinneren. Waarschijnlijk op eigen voordracht werd hem het Commandeurs-kruis der Militaire Willems-Orde toegekend! Een scherp contrast met de moeitevolle wijze, waarop een MICHIELS en een van SWIETEN, een PEL, een VERSPIJK en VAN DER HEIJDEN hun Commandeurs-kruis verwierven!

Stellen deze afwijkingen van de Statuten, reeds tijdens de eerste Koninklijke Grootmeesters der Orde, de onmisbaarheid van een Kapittel der Militaire Willems-Orde niet voldoende in het licht?

Mocht het Kapittel, wanneer het had bestaan, zich met voormelde toekenningen op de omschreven gronden vereenigen? Daarentegen zou zoodanig Orde-lichaam het o. i. niet-gewettigd beginsel wellicht hebben voorkomen, dat — als gedurende de eerste Balische expeditiën — bij *mislukte* krijgstochten, daden van buitengewonen moed onbeloond moeten blijven. Is er voor een leger een meer ontmoedigend beginsel denkbaar?

De bovenstaande vluchtige bespreking van »Voorheen en Thans", hier en daar met een korte geschiedkundige aanvulling, geeft slechts zeer onvolledig weder, hetgeen in vorm en stijl treffend schoon door den kundigen Schrijver van 30 April 1815—1885 is te boek gesteld.

Zijne toelichtingen naar aanleiding van het gevierde ridderfeest, zijne denkbeelden ter vereering en aanwakkering van den moed in het algemeen, bij den krijgsmans in het bijzonder, zijne terugblikken in het verleden, zijn

oordeel over onzen tijd, zijne beden en wenschen komen uit het hart en spreken tot het hart.

Zijn geschrift boeit, sticht en leert.

Op sommige plaatsen pleit de Schrijver in heftigen toon. Maar is er niet waars in hetgeen hij zegt? Braaf, openhartig, onafhankelijk, legde de overste VERSTEGE zijn geheele karakter in de door inhoud en uiterlijk even sierlijke rede.

Vooraf bij de hulde van VERSTEGE, aan niet-beloonde dapperheid gebracht, trillen alle snaren van zijn hart.

Met hen, die de handweigerig van den dapperen kapitein VAN DAALEN aan 's Konings vertegenwoordiger afkeuren, scharen wij ons aan ééne zijde.

Maar zou het Kapittel van de Militaire Willems-Orde, wanneer dit bestond, in zoodanige afkeuring reden hebben gevonden om aan VAN DAALEN het ridderkruis van de Militaire Willems-Orde te onthouden?

Zou de heer VAN DAALEN na rijpe overweging nu nóg doen, wat velen zijner Atjeh-krijgsmakkers en oude vrienden als overijling moesten afkeuren? Wie zal het zeggen, of bij hem soms voor die daad van oneerbiedigheid andere aanleidingen bestonden, dan men algemeen vermoedt?

Omtrent hetgeen de kapitein VAN DAALEN als moedig soldaat en kundig stafofficier verrichtte, zegt de overste VERSTEGE niets te veel. Zal men 't veroordeelen als het gemoed van VERSTEGE zwol bij het pleidooi voor den niet-beloonden makker?

Ook elders is zijne brochure niet geheel vrij van overdrijving en laat hij zich, o. a. betreffende de individueele opvattingen der drie ministers van landsverdediging, bij hunne voordrachten tot toekenning der Militaire Willems-Orde vervoeren tot een hard, niet altijd gerechtvaardigd oordeel. Mag het den Hoofden der departementen van Marine, Oorlog en Koloniën tot schuld worden gerekend, dat zij, bij ontstentenis van een Kapittel van ordeleden, bedoelde taak moeten vervullen — en daarbij een enkele maal faalden?

Overdreven vinden wij in, gelijke mate zijn oordeel aangaande de ten vorigen jare door den Minister, met goedkeuring der Volksvertegenwoordiging bevolen en reeds ten uitvoer gelegde concentratie op Atjeh (bladz. 20 en 21).

Vrijmoedig maar bescheiden, als leek sprekende over ons geheel onbekende Indische terreinen en toestanden, blijven wij toch, in strijd met het oordeel van den geëerden Schrijver, en van anderen, de voorkeur geven aan het stelsel van den generaal VAN SWIETEN — d. i. vestiging in den kraton van Kotta-Radja met eenige vooruitgeschoven posten, 't aan den tijd en de omstandigheden overlatende, zich verder uit te breiden —, boven het vooruittrekken van één zijner dapperste opvolgers in den Sagi der XXII Moekims, hetwelk onevenredige verliezen aan menschenlevens en geld heeft gekost, den aangeboren haat der Atjehers tegen ons zoo mogelijk nog heeft vermeerderd. De getalsterkte der krijgsmacht in Atjeh scheen niet berekend op de bezetting van zulk een uitgebreide linie van posten. Daarentrent kunnen wij het niet

eens zijn met den luitenant-kolonel VERSTEGE, al buigen wij het hoofd voor zijn meerdere kennis en ondervinding. Mag het verwondering baren, dat de tegenwoordige concentratie nabij Kotta-Radja hen niet kan bevredigen, die het, te recht of ten onrechte, aan den eerwaardigen opperbevelhebber in 1874 blijven verwijten, dat hij toen reeds het Rijk van Atjeh als Neerland's eigendom proclameerde, ofschoon land en volk geenszins het hoofd hadden gebogen voor 's Konings gezag? Oprecht gelooven wij dat de gebeurtenissen nabij Pedro-punt sinds 1874 de strategische inzichten van den bevelhebber der tweede expeditie hebben bekroond.

Gelde deze slot-beschouwing enkel als bewijs voor de onverdeelde belangstelling, waarmede wij »Voorheen en Thans" lezen, herlezen en ter lezing warm aanbevelen. Zelden schonk een leerrijk geschrift ons tevens zooveel genot als dat van den luitenant-kolonel VERSTEGE, onder het motto van

Moed, Beleid en Trouw.

Tilburg, 10 Juli 1885.

De wapening der vestingartillerie met geweren ⁽¹⁾.

Alvorens tot de bespreking van dit onderwerp over te gaan, willen wij het standpunt, dat wij daarbij wenschen in te nemen, juist afteekenen.

Zooals men weet, is de wapening van de vestingartillerie met het geweer klein kaliber een voldongen feit en zijn, op advies van de hoogere officieren van het wapen, zekere grondregels vastgesteld, welke bij de oefening in de behandeling van het geweer moeten worden inachtgenomen. Het doel van ons schrijven nu is geenszins de stipte toepassing van die regels af te raden. Het tegendeel is waar.

Maar de ondervinding leert, dat de tijd, die alles oordeelt, ook leemten in een reglement of in een voorschrift kan aan den dag brengen (vooral als dit op een geheel nieuwe zaak betrekking heeft) en, al moge het telkens wijzigen der reglementen evenmin aan te bevelen zijn, zoo kan de ondervinding toch de wenschelijkheid, ja zelfs de noodzakelijkheid aantoonen om veranderingen aan te brengen. Dit kan echter eerst geschieden, nadat men de vraagpunten rijpelijk overwogen heeft en nadat is nagegaan in hoeverre de practijk deze of gene oplossing er van uitvoerbaar maakt. Met het oog nu op de mogelijkheid, dat eenmaal tot een verandering in de tegenwoordig aangenomen wijze van oefening zal worden overgegaan, nemen wij de vrijheid onze meening over dit punt kenbaar te maken. Een wijdere strekking heeft ons schrijven niet.

Terwijl de verhoogde uitwerking der vuurwapenen en de gewijzigde tactiek, die daaraan haar ontstaan te danken had, hoogere eischen aan de opleiding van den soldaat stelden, en ten gevolge hiervan meer tijd aan zijn oefening besteed moest worden, vergde de nieuwere oorlogsvoering ook een meer veelzijdige bruikbaarheid van den man, dan voorheen het geval was.

(1) Zie hiervoor: »Verslag omtrent de wapening van de vestingartillerie met een schietwapen, opgemaakt in voldoening aan de aanschrijving van Z. E. den Minister van Oorlog van den 23sten Februari 1883, IVde Afd., Artillerie, N°. 59», opgenomen in de Verslagen, Rapporten en Memoiren van het jaar 1883.

Zoo moest de infanterist de pionierkunst, de cavalierist het gevecht te voet en de uitvoering van eenvoudige vernielingen beoefenen, zoo ook werd hier te lande in den laatsten tijd herhaaldelijk betoogd, dat de vesting-artillerist met een geweer gewapend en dus in de behandeling daarvan geoefend moest worden. In het buitenland, b.v. in Frankrijk, Duitschland en Rusland, wordt die wapening reeds sinds eenigen tijd aangetroffen; zij werd daar, voorzoover wij hebben kunnen nagaan, voornamelijk met het oog op een aanvallenden oorlog in het leven geroepen, ten einde aan de vesting-artillerie in parken, op transporten en ook bij de belegering van vestingen en forten een meerdere zelfstandigheid te geven. In de *Revue militaire de l'étranger* van 30 Juli 1885 vonden wij, naar aanleiding van het Deutsche *Exercir-Reglement für die Fuss-Artillerie* van 1883, o. a. het volgende aangeeteekend: »On a absolument laissé de côté tout ce qui pourrait servir de prétexte à détourner l'artillerie à pied de son rôle spécial et donner lieu dans certains esprits à une confusion quelconque entre elle et l'infanterie. Ce que l'on a emprunté à celle-ci, c'est simplement la première partie de son instruction, celle qui contribue à façonner l'homme, à lui donner une attitude militaire, à le discipliner, à le mettre dans la main de ses chefs, enfin à lui apprendre à se servir au besoin de son arme à feu. Avec cela l'artillerie à pied est à même d'exécuter correctement son service à pied; en temps de paix de figurer convenablement à une revue; en temps de guerre d'assurer, dans une certaine mesure, sa propre sécurité. On ne lui en demande pas davantage.»

In Nederland werd, na de eerste fortoefeningen, voor de eerste maal met nadruk op het wenschelijke, ja voor sommige gevallen op het dringend noodzakelijke, van de invoering dezer wapening gewezen. Die oefeningen, waarbij de oorlogstoestand zoo trouw mogelijk wordt nagebootst en die, al kan het beeld, dat zij scheppen, uit den aard der zaak niet op een *sprekende* gelijkenis bogen, toch reeds in zoo menig opzicht tot verbetering van het bestaande geleid hebben, die oefeningen deden ten duidelijkste uitkomen, dat op sommige forten de infanterie-bezetting bepaald ongenoegzaam was om in den wachtdienst naar behooren te voorzien. Had men nu overal over meerdere bomvrije ruimten te beschikken gehad (wat echter met het oog op de geringe uitgestrektheid van de meeste forten onmogelijk te verkrijgen was) en ware men niet in de sterkte der infanterie-bezetting beperkt geweest, doordien slechts een zeker aantal troepen voor den dienst in vestingen, enz. kon worden afgezonderd, dan ware zeker niets natuurlijker geweest, dan dat men de getalsterkte der infanterie in de forten vergroot had.

Toen dit onmogelijk bleek, kwam men er dus vanzelf toe ook de artillerie in beginsel voor den wachtdienst te bestemmen, doch bij de toepassing van dit denkbeeld — en het waren wederom de fortoefeningen, die het aantoonden — stuitte men op een nieuw bezwaar, namelijk, dat een schildwacht, alleen met een sabel gewapend, bij den veiligheidsdienst geen of althans

weinig nut oplevert. Dit feit deed het eerst den wensch uiten, dat ook de vestingartillerie met een geweer mocht bewapend worden.

Bij de nadere uitwerking van dit denkbeeld begreep men te recht, dat van de geweerdragende kanonniers ook onder andere omstandigheden partij zou zijn te trekken. Waagde de vijand bijvoorbeeld een poging tot verrassing of wel een stormenderhandschen aanval op een versterking, dan konden die kanonniers, voor zooverre zij niet tot de bediening van vuurmonden behoorden, die ter flankering van het werk of ter bestrijking van een acces bestemd waren, uitstekend gebezigd worden om de vuurlinie der infanterie te versterken; terwijl ook bij het opwerpen en bewaken van tusschenbatterijen hunne verhoogde bruikbaarheid nuttig aangewend kon worden. Op die wijze verkreeg men de zekerheid, dat in ernstige oogenblikken geen krachten ongebruikt bleven.

Het is waar, men zou, ten aanzien van het optreden der artilleristen, als geweerdragenden, in de forten, kunnen opmerken, dat deze laatste niet altijd de aangewezen plaatsen zullen zijn, van waar uit de artilleriestrijd in hoogste instantie beslecht zal worden, en dat het terrein, waar de artillerie naar de beslissing zal moeten streven, eerder te zoeken zal zijn in de tusschenbatterijen, om dan hieruit de gevolgtrekking af te leiden, dat de vestingartillerie dus in hoofdzaak buiten de forten zal gebruikt worden en dat de infanterie, in ongenoegzamen getale aanwezig, dan *alleen* onmogelijk in de behoeften van den wachtdienst zal kunnen voorzien. Treedt echter deze phase van het beleg in, dan kan er, dunkt ons, geen bezwaar tegen zijn, de ruimte, die door het vertrek der artillerie ontstaan is, door infanteristen uit de reserve te doen innemen. Het is althans te hopen dat deze reserve (schutterij of iets anders) dan genoegzaam geoefend zal wezen, om in vereeniging met beter geoefenden den oorlogsdienst te kunnen verrichten. De artillerie, die in de tusschenbatterijen gebezigd wordt, zal dan echter »à plus forte raison”, dan voor de forten het geval was, in de noodzakelijkheid kunnen komen om van haar schietwapen gebruik te maken, zoodat te haren opzichte het bovenstaande onveranderd blijft gelden.

De opmerking is van verschillende zijden gemaakt, dat het verkeer te achten zou wezen de geheele artillerie-bezetting, in geval van een bestorming, tot versterking van de vuurlinie der infanterie te bestemmen (1), maar dat een gedeelte daarvan alsdan moest aangewezen worden om het artillerie-materieel zooveel doenlijk te vernielen, ten einde den vijand, bij het gelukken van zijn poging, het gebruik daarvan te ontzeggen. Wij kunnen deze meening niet deelen. Zoolang er nog eenige kans is de bestorming af te slaan — en dat deze kans bestaat, blijkt uit het feit, dat de infanterie nog op de wallen stand houdt — zouden wij het bepaald afkeuren, wanneer men ook maar één geweer uit het vuur terughield en den drager daarvan

(1) Natuurlijk in de onderstelling, dat het artillerie-vuur geheel tot zwijgen gebracht is.

met het onbruikbaar maken van materieel belastte. Want niet alleen vermindert men hierdoor vrijwillig de kans den aanval af te slaan — en dit is bepaald waar, daar in zulke gevallen ieder geweerdragend man, die nog in het vijandelijk vuur standhoudt, van onschatbare waarde is — maar men verzwakt onnoodig het moreel van de bezetting, die, wanneer zij bespeurt, dat de fortcommandant aan zijn eigen zaak twijfelt, vermoedelijk weinig meer zal behoeven om van een langer standhouden af te zien. Een dergelijk commandant zou van een zuiver artilleristisch standpunt zeer zeker onberispelijk handelen, maar hij zou ter wille van het kleinere doel het grootere — het behouden van den aan zijn zorg toevertrouwen post — uit het oog verliezen. En mocht dan ook, ondanks de uiterste krachtsinspanning, het werk — en daarmee het materieel — den vijand onder zulke omstandigheden in handen vallen, dan is het onze innige overtuiging, dat de fortcommandant, sterk in het bewustzijn zijn plicht tot het uiterste gedaan te hebben, onbeschroomd iedere enquête kan afwachten. Niemand zal, hopen wij, zulk een man kunnen veroordeelen, wat zeker wel het geval zou zijn, indien *ook slechts het vermoeden kon ontstaan*, dat, ter wille van nevenzaken, het fort voor den verdediger verloren ging.

Wanneer men de aangevoerde redenen billijkt en daardoor overtuigd is van het wenschelijke om de vestingartillerie met een geweer te wapenen, dan komt het er allereerst op aan, het model van dit laatste vast te stellen. Beschouwt men dit vraagstuk, zonder op bijkomende omstandigheden te letten, dan moeten hierbij twee zaken op den voorgrond gesteld worden, en wel:

1°. de wenschelijkheid het gewicht van de door den man te dragen voorwerpen zoo gering mogelijk te maken;

2°. het wapen behoeft noch op de groote, noch op de middelbare, maar alleen op de korte afstanden gebruikt te worden.

Wettigt de eerst gestelde eisch het streven om het gewicht van het aan te nemen wapen zoo gering mogelijk te doen zijn, de tweede voorwaarde maakt dit werkelijk uitvoerbaar, daar de aanvankelijke snelheid van het projectiel, tengevolge hiervan, niet zoo groot behoeft te wezen, als bij het geweer klein kaliber, de loop dus korter genomen kan worden en het gewicht van het geheele wapen daardoor verminderd wordt. Op deze gronden komt men er als vanzelf toe, de geniekarabijn als het wapen te beschouwen, waarvan de invoering bij de vestingartillerie gewenscht is. Deze karabijn heeft zonder bajonet een lengte van 0,915 M. en een gewicht van 3,250 KG.; terwijl het vizier een gebruik tot op 800 passen toelaat. Dit wapen van een bajonet te voorzien, zooals deze thans bij de genietroepen gebruikt wordt, zou ongewenscht zijn. De vestingartillerist toch moet voor verschillende doeleinden een sabel bezitten en, aangezien men er in geslaagd is de eigenschappen van sabel en bajonet in een wapen, de sabelbajonet, te ver-

eenigen, is deze laatste als vanzelf bestemd om bij de vestingartillerie de plaats van die beide wapens in te nemen. Dat men op deze wijze een belangrijke gewichtsvermindering kan verkrijgen, blijkt als volgt.

Voorgestelde wapening.

Gewicht van de geniekarabijn zonder bajonet.	3,250 KG.
» » » sabelbajonet (1)	0,655 »
Totaal gewicht.	<u>3,905 KG.</u>

Tegenwoordige wapening.

Gewicht van het geweer klein kaliber met bajonet . . .	4,800 KG.
» » de artilleriesabel met overhangenden knop.	1,650 »
Totaal gewicht (2) . . .	<u>6,450 KG.</u>

Hieruit ontstaat dus voor de door ons gewenschte wapening een *voordeelig* verschil van 6,450 KG. — 3,905 KG. = 2,545 KG.

Wij durven niet uitmaken, of bij de geniekarabijn ook de patronen N°. 2 tot klein kaliber geweren gebruikt kunnen worden. Is dit mogelijk, dan is dit voor de gemakkelijker munitie-aanvulling gewenscht; het vizier zou dan dienovereenkomstig gewijzigd moeten worden. Bestaat deze mogelijkheid niet, dan is dit nog geen onoverkomelijk bezwaar tegen de invoering van bovengenoemde karabijn bij de vestingartillerie, terwijl bovendien op nagenoeg alle forten genesoldaten, in kleiner of grooter getal, aanwezig zijn en dus voor dezen toch patronen N°. 8 tot karabijnen in de uitrusting moeten begrepen zijn.

Hebben wij in de voorgaande regelen trachten aan te toonen, waarom ons de thans ingevoerde wapening minder gewenscht toeschijnt dan de door ons voorgestelde, zoo willen wij de eerstgenoemde daarom nog niet onbepaald veroordeelen, en wel:

1°. omdat er misschien overwegende redenen (noch van tactischen, noch van technischen aard) bestaan hebben, die voor de wapening met geweren klein kaliber den doorslag hebben gegeven;

2°. omdat de Nederlandsche vestingartillerist wel zelden lange marschen zal behoeven te maken en het hoofdbezwaar tegen de meerdere belasting dus vervalt, indien men ten minste niet genoodzaakt zal zijn hem, wanneer hij voor den bouw van tusschenbatterijen uitrukt, met een groot gewicht aan gereedschappen voor den batterijbouw te belasten.

Wij blijven er echter in ieder geval op aan dringen, de sabel en de bajonet door een sabelbajonet te vervangen, omdat de uitrusting van den

(1) In Frankrijk is sinds 1866 een sabelbajonet van dit gewicht, lang 0,573 M. bij de artillerie in gebruik.

(2) Het gewicht der scheeden wordt voor beide gevallen gelijk genomen.

man bij de tegenwoordige regeling nutteloos vermeerderd wordt. Waarom wij een bajonet wenschelijk achten, hopen wij hieronder bij de oefeningen te bespreken.

Nadat de wapening is vastgesteld, kan zich de vraag voordoen of de man, al dan niet, bij voortdoring in het bezit van zijn wapen behoort gelaten te worden, of juistert uitgedrukt: moet de man zijn geweer steeds bij zich hebben en zelf voor het onderhoud daarvan zorgdragen, of moeten de geweren opgeborgen en door een daarvoor afzonderlijk te bestemmen personeel worden onderhouden? Bij de bespreking van de oefeningen zullen wij gelegenheid hebben, het eerste gedeelte van deze vraag te behandelen en wij bepalen ons daarom hier ter plaatse tot het onderhoud. De juistheidswapenen vereischen een zeer zorgvuldige behandeling en »pour savoir quelque chose, il faut l'avoir appris". Het zorgvuldig behandelen en goed schoonhouden van zijn geweer moet den man, doordien hij dit *gedurende geruimen tijd dagelijks* gedaan heeft, in die mate tot gewoonte zijn geworden, ja het hooge belang daarvan dient hem zoodanig te zijn ingeprent, dat hij het daartoe vereischte als vanzelf verricht en het nalaten er van moet hem even onnatuurlijk toeschijnen, als dat men b.v. zou nalaten in zijn dagelijksche voeding te voorzien. Eerst dan zal men de zekerheid hebben, dat de man in oorlogstijd voldoende »au fait" is om zijn geweer naar behooren te verzorgen, want om hem *dan* zulke zaken nog aan te leeren, zal zeker onmogelijk zijn. Eerst dan zal men er op kunnen vertrouwen, dat hij te midden van de oorlogshandelingen uit eigen beweging zorg voor zijn wapen draagt, want de tijd en de gelegenheid om *dan* alles te controleeren, zal maar zelden bestaan en het zou dus wel kunnen gebeuren, dat het geweer, op het oogenblik dat het gebruikt moest worden, in onbekwamen toestand verkeerde. Wij kunnen trouwens niet inzien, welk bezwaar er tegen zou zijn, den kanonnier met het dagelijksch onderhoud van zijn wapen te belasten. Gewoonlijk zijn de oefeningen en werkzaamheden ten 3 uur, uiterlijk 3½ uur, 's namiddags afgelopen en wij gelooven, dat er dan, na het middageten, wel ½ uur à 1 uur te vinden zal zijn, gedurende welken tijd de manschappen »en bloc" onder toezicht van den onderofficier der week hunne wapenen naar behooren schoonmaken.

Zoo zijn wij dan met onze bespreking tot de oefeningen genaderd. Alvorens hiertoe echter over te gaan, veroorlove men ons enkele opmerkingen.

Het is langen tijd een vrij algemeen verbreide opvatting geweest, dat men het met de militaire waarde der bezettingstroepen niet al te nauw behoefde te nemen. Moesten de veldtroepen te allen tijde in gevechtsvaardigen toestand verkeeren, de bezettingstroepen konden, met het oog op hun eigenaardigen werkkring en ook, omdat het nog wel eenigen tijd zou duren, alvorens de vijand voor de sterkten verscheen, gerust van wat minder gehalte zijn. Een overblijfsel van dien waan vindt men nog heden ten dage in het

feit, dat, voor gedeeltelijke bezetting van sterkten, afdeelingen schutterij zijn aangewezen.

Nu moge het al voor groote staten waar zijn, dat de verdedigingswerken, die niet zeer nabij de grenzen gelegen zijn, wel eenigen tijd van de tegenwoordigheid der aanvallende legers verschoond zullen blijven en kan men *daar*, al is het altijd te veroordeelen, meer (ook de betere oefening der bezettingstroepen) tot den werkelijken oorlogstoestand uitstellen, voor Nederland heeft deze redeneering *nooit* kunnen gelden. De vijand *kan* daar zeer snel voor de N. H. Waterlinie verschijnen, zelfs zoo snel, dat ternauwernood tijd genoeg voorhanden zal zijn om al die zaken te verrichten, welke noodzakelijk tot den oorlogstoestand moeten worden uitgesteld. Dan zal de plichtsbetrachting, de toewijding, de geoeffendheid, in een woord de militaire waarde van die, veeltijds kleine, bezettingen op een zware proef worden gesteld en dan moeten die troepen ook te voren in staat gesteld zijn om te leveren, wat men van hen zal eischen. Die troepen zullen zich, naar wij meenen, door een uitstekend moreel behooren te kenmerken, want hoevele omstandigheden zullen niet medewerken om hunne lichamelijke en zedelijke waarde te verminderen. De afnattende dienst, het — vooral bij een langdurig verblijf — weinig gezond logies (1), de voortdurende onrust — want in forten is het niet mogelijk om, zooals in groote vestingen kan geschieden, aan sommige afdeelingen absolute rust te verschaffen — de herhaaldelijke alarmeeringen — waardoor rusten veeltijds illusoir zal worden — de vernieling door de vijandelijke projectielen teweeggebracht, het dagelijks zien vallen van zijn kameraden, de angst voor den dood, die zoo menigeen bekruipen zal, ziedaar eenige der oorzaken, welke den man naar lichaam en naar geest sloopen zullen en het is buiten twijfel, dat men troepen van zeer goed gehalte — soldaten in den vollen zin van het woord — zal behoeven, om de verdediging tot een goed einde te voeren. Wel spreekt men soms van gedeeltelijke aflossing der bezetting, maar ook deze zal, hoezeer in beginsel toe te juichen, niet zonder bezwaren zijn, want het blijft altijd gevaarlijk om menschen, die langzamerhand aan den toestand gewoon zijn geraakt, te vervangen door anderen, welke niet alleen met het werk en zijn omgeving geheel onbekend zijn, maar mogelijk door het onverwachte, dat zij eensklaps aanschouwen, reeds van den aanvang af gedemoraliseerd zullen zijn. Zoo vaak dergelijke overwegingen ons in de gedachten kwamen, rees bij ons de twijfel, of wij met de vorming van onze vestingartilleristen wel op den goeden weg waren. Wij onderwijzen hun de kundigheden, welke zij voor de uitoefening van hun dienst moeten bezitten, en soms zelfs meer dan dat, maar tot *soldaten* maken wij hen niet. Men sla slechts een troep

(1) In sommige gevallen is dit zelfs *bepaald ongezond*. Wij bezochten onlangs een klein fort, waar, ten gevolge van gebrek aan logies, een gedeelte der bezetting gehuisvest zal worden in de thans daarvoor ingerichte grondgewelven. In deze lokalen, waarin men langs een ladder moet afdalen, kan de buitenlucht slechts door een zoogenaamden koekoek binnentreden. Hoe moet in deze kille, donkere en slecht geventileerde lokalen het moreel der bezetting dalen!

vestingartillerie, onder welke omstandigheden men dien ook aantreft, nauwlettend gade, en wij gelooven, dat men onze meening volkomen zal deelen. De manschappen zijn vol goeden wil en weten soms vrij voldoende, wat men van hen vergt, maar zij hebben iets zoo gedegageerds in houding en bewegingen, dat ons dadelijk doet zien, zij wel een troep militairen, maar geen militaire troep zijn (1).

En van hen eischt en verwacht men, dat zij, wanneer de dood overal rond hen zijn slachtoffers kiest, kalm en bedaard hun dienst zullen verrichten en alleen denken zullen aan de plichten, die hen opgedragen zijn?

Oorlogservaring bezitten wij niet en willen wij ons dus een beeld vormen van den toestand, waarin vooral minder ontwikkelden (omdat zij in geringer mate over zelfbeheersching beschikken) geraken, wanneer zij zich te midden der oorlogsgevaaren bevinden, dan moeten wij ons tot hen wenden, welke die ervaring verkregen hebben. Zoo lezen wij, b. v. in »L'armée et la démocratie" (2): »L'effroi que la mort inspire a pour effet ordinaire d'anéantir en l'homme toutes ses facultés, sauf l'instinct de vivre, et celui qui sait le plus ne sait plus rien, sinon la fuir. Pour demeurer quand elle s'avance, l'oublier quand elle frappe et dans l'horreur du champ de bataille ne songer qu'à l'exécution méthodique des ordres, il faut que l'homme ait dompté le sentiment le plus fort de la nature..... la peur."

De militaire opvoeding van den man moet er dus toe leiden hem het vergeten van zijn eigen ik, dat is zelfverloochening aan te leeren en hem dien militairen geest in te prenten, waarvan de zoeven aangehaalde schrijver zegt, dat hij bestaat: »in de vernietiging van elken strijd, die zich in den mensch tegen *lijden* en *opoffering* verheft", dat hij »den wil vrijwillig doet sterven, opdat alleen de gehoorzaamheid dezen overleve".

Hoe is dit alles nu te verkrijgen?

Voornamelijk door het *aanleeren en onderhouden van een zeer gestrenge discipline*. Oppervlakkig beschouwd, schijnt deze eisch vrij eenvoudig en gemakkelijk te vervullen. Men zou kunnen meenen, dat bij een nationaal leger, de discipline, alhoewel afhankelijk van het volkskarakter, toch vrij

(1) Om dit ten overvloede door een voorbeeld te staven, streekte het volgende feit, dat ons onlangs werd medegedeeld, en voor de waarheid waarvan wij ten volle instaan. Bij een der regimenten vestingartillerie trok het eenige jaren geleden de aandacht, dat de vastgestelde tijdmaat van den gewonen pas bij den troep geheel verloren was. In stede van te marcheeren, boemeld (vergunt mij deze uitdrukking) alle grootere en kleinere detachementen. En niet alleen, dat de troep niet marcheeren kon, zelfs de hoornblazers hadden de algemeene beweging gevolgd en het was hen onmogelijk, in de goede maat te blazen. Op het exercitieveld werd nu, te hunnen behoeve, een zekere afstand afgepaald en, met het horloge in de hand, werd toezicht gehouden, dat zij, op de maat hunner hoornmuziek, dien afstand in den bepaalden tijd aflegden. Verder werd aan de officieren en het mindere kader opgedragen, zich, zoo vaak zij een marcheerenden troep zouden ontmoeten, te overtuigen of deze zich in de vastgestelde tijdmaat bewoog. En ondanks deze maatregelen, die oogenschijnlijk tot het gewenschte doel moesten leiden, was de uitslag bedroevend.

(2) *Revue des deux Mondes*, 15 Juillet 1885.

gelijken tred houdt met den graad van zedelijke ontwikkeling, dien het volk, waaruit dat leger getrokken wordt, bereikt heeft en dat zij dus bij een beschaafde natie een eigenschap is, die gewoonlijk wordt aangetroffen. Evenals in de burgermaatschappij de overtreding van de door den staat vastgestelde wetten toch altijd uitzondering blijft, zullen ook in den krijgsmansstand indisciplinaire handelingen, dat zijn zulke, die met de militaire wetten en reglementen in strijd zijn, tot de uitzonderingen behooren. Volgens deze redeneering zou dus de discipline slechts een negatief gevolg hebben; zij zou oorzaak zijn van het *niet* bedrijven van met de wet strijdige handelingen. Toch zou men verkeerd handelen door haar slechts dezen eisch te stellen; zij verlangt meer, want door haar toedoen moeten ook positieve gevolgen verkregen worden. Zij levert b. v. de noodige geestkracht om talloze ontberingen gelaten te verduren; zij schenkt de vereischte lichaamskracht, waar, schijnbaar niet te vergen, inspanning gevorderd moet worden; aan haar invloed, eindelijk, is het te danken, dat de soldaat steeds bereid zal wezen, zijn bloed te storten, zijn leven te offeren, zoo vaak de oorlogvoering dat noodzakelijk maakt. Terwijl men dus in het eerste geval iets vroeg, wat bij een beschaafde natie tot de gewoonten behoort, wil men nu iets buitengewoons, waartegen de inwendige mensch zich in den beginne meestal met kracht zal verzetten. En niet alleen dient de soldaat met de gedachte daaraan vertrouwd te zijn, hij behoort die daad onvermijdelijk, ja natuurlijk te achten (1). Om dit doel te bereiken, moet de discipline als gevolg van de gewoonte in het hart van den man geworteld zijn, en hem alles, wat bevolen wordt, als iets heiligs doen toeschijnen, dat te allen tijde stipt moet worden nagekomen; zij moet oorzaak zijn, dat de kleinste details met de grootste zorg behandeld worden en dat die »stramme" exerceerdiscipline wordt in stand gehouden, welker eerste eisch het correct uitvoeren van iedere beweging is (2). Daarbij mag zij niet door vrees voor straf ingeboezemd worden, want vroeger, toen het gewoonte was, de manschappen met stokslagen tot hun plicht te brengen, heeft men reeds de ervaring opgedaan, dat, zoodra de vrees voor den stok niet meer bestond, ook de discipline terzelfder tijd verdwenen was. Daarom moet zij, door middel der militaire opvoeding, den manschappen tot een tweede natuur worden en een kracht zijn, die van den man uitgaat, doordien hij haar almacht beseft, niet eene, die hem opgedrongen is, en welke hij zoo spoedig mogelijk van zich werpen zal. Blijkt niet haar wezen het best, waar KRAFT haar omschrijft als »die entgegenkommende Gehorsam?"

Doch, zal men misschien vragen, hoe zijn zulke hooge eischen te vervullen; op welke wijze moet men den troep dergelijke beginselen inprenten? En dat nog wel met onzen korten oefeningstijd!

(1) Zie ook: v. D. GOLTZ, Das Volk in Waffen »Over de beteekenis van de discipline voor de beweging en het gevecht.

(2) Zie ook: KRAFT, Mil. Briefe. Ueber Infanterie.

Zeer zeker, die tijd is kort en men dient er mede te woekeren. Daarom stelt de oefening hooge eischen aan de toewijding en de plichtsbetrachting van de officieren en van het overige kader en vergt zij groote krachtsinspanning van de minderen, maar juist daarom zal de verkregen uitkomst te meer gewaardeerd worden (1).

De machtige hefboomen, nu, welke gebezigd moeten worden om die groote mate van discipline te bereiken, zijn :

het officierskorps,
het mindere kader en
de wijze van oefening der manschappen.

Het woord van den Generaal VON RÜCHEL »De geest van het Pruisische leger zit in zijn officierskorps» geldt niet voor dat leger alleen; het geldt voor alle legers. De geest, die de officieren bezielt, die hun streven leidt, moet zich wel op den mindere overplanten, want zijn officieren strekken hem tot voorbeeld, in al zijn doen en laten. Door hun goeden geest boezemen zij den troep een onbepaald vertrouwen in zijn hoogere en lagere aanvoerders in; door hen verkrijgt hij de overtuiging, dat, alles wat bevolen wordt, noodig is, en dus stipt moet worden opgevolgd; zij ontwikkelen zijn vaak nog kinderlijk verstand en leeren hem zin voor plicht, voor eer en voor trouw aan Koning en Vaderland.

Wijzen wij aldus op de hooge roeping van den officier, op den machtigen invloed, welken de geest, die van het officierskorps uitgaat, op den mindere uitoefent; dien geest zelf te bespreken ligt buiten ons doel, hij is evenzeer boven onzen lof, als boven ons oordeel, verheven. Toch kunnen wij niet nalaten op twee feiten te wijzen, die, naar onze meening, bij de vesting-artillerie den goeden geest onnoodig in gevaar brengen en die ook in andere opzichten schadelijk werken. Wij bedoelen de veelvuldige afwisseling, die in het commando over de compagnieën plaats heeft, en het bijna volslagen gemis van oudere luitenants bij sommige, zoo niet bij alle regimenten vestingartillerie. Het eerste ontstaat hoofdzakelijk, doordien luitenants der veldartillerie, die tot kapitein bevorderd, het commando over een compagnie vestingartillerie verkrijgen, steeds *zoo spoedig mogelijk* naar het bereden gedeelte worden teruggeplaatst; het tweede door voortdurende detachering en overplaatsing van luitenants bij de bereden artillerie. Door het eerste gaat de stabiliteit in het commando en in de opleiding der manschappen verloren, door beide wordt het bewaren van goede traditiën bij een korps onmogelijk. Hierin ware zeker verbetering aan te brengen, doch daar het niet tot ons onderwerp behoort, kunnen wij volstaan met op die feiten te wijzen en ze in ieders aandacht aan te bevelen.

(1) Het spreekt vanzelf, dat deze uitkomsten minder groot zullen zijn, dan zij zouden kunnen wezen, indien een meer met de eischen des tijds overeenkomende duur van de eerste oefening aangenomen was. Zoelang dit echter tot de *pia vota* blijft behooren, zal men den voorhanden tijd *zoodanig* moeten aanwenden, dat de grootst mogelijke graad van bruikbaarheid bereikt wordt. »L'art suprême, zegt RENAN, est de savoir faire du bien avec du mal, du grand avec du médiocre.»

Niet minder dan het officierskorps, heeft ook het mindere kader grooten invloed op den troep, omdat de onderofficieren en korporaals daarmede voortdurend in aanraking komen. Bij hen een goeden geest te onderhouden is bezwarender, omdat de stof, waaruit gekozen moet worden, niet altijd overvloedig is. Toch staan wij den regel voor: liever te weinig maar goed kader, dan een compleet kader, waarop men niet in alle opzichten vertrouwen kan. Aan hun opleiding en hun gedrag stelle men zeer hooge eischen; een niet te jeugdige leeftijd moet een waarborg zijn, dat zij den ernst van hun roeping onder alle omstandigheden begrijpen.

Zoo zijn wij dan langs een omweg (en wij ontkennen niet, dat het langs een vrij grooten omweg geschiedde) weer tot de oefeningen teruggekomen. Om den invloed daarvan op de discipline te onderzoeken, veroorlove men mij het oordeel van een Schrijver aan te halen, die drie groote oorlogen medemaakte en dus gerekend kan worden de eischen, die hij stelt, aan het werkelijke oorlogsleven getoetst te hebben.

Hij (1) dan zegt: Ik ben zeker de laatste, die er voor zou zijn, iets na te laten, wat kan strekken ter bevordering van de aan ons *leger* (2) eigene »stramme» houding. Zij vormt den *grondslag van onze voortreffelijke discipline*, (2) omdat zij de lichamelijke uitdrukking van de gehoorzaamheid is». Die »stramme» houding nu, wij wezen er boven reeds op, ontbreekt bij de vestingartillerie te eenenmale en dit is volstrekt niet te verwonderen, als men bedenkt, hoe, tenzij een bijzondere aandacht aan dit onderwerp gewijd wordt, alles medewerkt om juist het tegenovergestelde in het leven te roepen. De exercitiën der vestingartillerie — ieder, die deze slechts ééns heeft bijgewoond, weet het — zijn allerminst daartoe geschikt en, is de man eenmaal afgericht, dan strekken zijne bezigheden slechts uiterst zelden tot verhooging van zijn militaire bruikbaarheid.

Nu weten wij wel, dat menigeen ons zal toevoegen: »die »stramme» houding hebben wij, artilleristen, ook niet noodig, die is goed voor de infanterie; wilt toch in vredesnaam van ons geen infanteristen maken.» Och, zouden wij hen willen antwoorden, voor dit laatste behoeft ge werkelijk geen vrees te koesteren, daartoe moet men zelfs aan een reeds gedisciplineerd man nog te veel leeren, alvorens hij als »*deugdelijk infanterist*» zou kunnen optreden. En wat het eerste aangaat, staat ons toe, u nogmaals den bovengenoemden schrijver aan te halen, misschien kan *hij* u van *uwe* overijlde uitspraak terugbrengen. Hij (3) geeft ons zijn oordeel over dit punt in de volgende bewoordingen: »Ik heb tot het laatst een woord over het Vde deel, de groote parade, bewaard.

»Niet, omdat ik hierop het meeste zou hebben aan te merken. Integendeel; het is mij volkomen hetzelfde welke bepalingen voor de groote parade gegeven

(1) KRAFT, Mil. Briefe. Ueber Infanterie.

(2) Wij cursiveeren.

(3) KRAFT, Mil. Briefe. Ueber Artillerie.

worden. Maar het gewichtigste is, dat die bepalingen, zij mogen luiden zoo zij willen, met de grootst mogelijke nauwgezetheid worden opgevolgd. De groote parade is voor de artillerie van het allerhoogste belang. Geen wapen, als de artillerie, is toch zoo licht geneigd een wapenschouwing als een nevenzaak te beschouwen. Een wapen, waarbij in het gevecht de eene man zijn voornaamste bezigheid te zoeken heeft in het wisschen van den vuurmond, een tweede in het aftrekken, een derde in het aandragen van een granaat, enz., een wapen, waarbij in het gevecht nimmer een man gericht naast zijn nevenman behoeft te staan, is maar al te zeer geneigd de parade als bijzaak, als onnut spel te beschouwen. Toch is de parade de beste toetssteen voor de discipline en de gehoorzaamheid van den troep.

»Het is onmogelijk, dat men iederen dag dezelfde aandacht aan de opvolging van elk, ook van het onbeduidendste voorschrift wijdt. Op gewone oefeningsdagen moet men hier en daar voor kleine onachtzaamheden de oogen sluiten. Maar de paradedag is die, waarop de troep toont of hij er naar streeft, en of hij er toe in staat is, alles wat bevolen wordt, tot zelfs de punt op de i, zoo nauwkeurig mogelijk op te volgen. Hoe meer het eigenaardige van het wapen er toe leidt, de aandacht op de juistheid der bewegingen bij een parade op den achtergrond te stellen, des te meer gewicht moeten de hoogere officieren van dat wapen aan de parade hechten, opdat de troep er immer weder aan herinnerd worde, dat de opvolging van het bevolene, ook van het onbeduidendste, dat *de gehoorzaamheid en de discipline de eerste voorwaarden voor een leger zijn.*

»In de vorige eeuw spotten onze tegenstanders met de Potsdammer-wachtparade. De uit het »slopkousknoop-systeem" ontstane discipline van het leger zegevierde onder bevel van den grooten FREDERIK over vijanden, welke ons in getalsterkte verre overtroffen. De Potsdammer-wachtparade is de Genesis van het Pruisische, van het Deutsche leger, dat door zijn laatst verkregen zegepralen de geheele aarde in verwondering bracht. *Daarom moet ook de artillerie, wil zij met de andere wapens op een lijn blijven, aan de groote parade, als de toetssteen en de uitdrukking der discipline, het grootste gewicht blijven hechten.*"

Wanneer nu een generaal, die meer dan 60 dagen in het vijandelijk vuur gestaan heeft, en dus van oorlogservaring kan spreken, bovendien iemand, wiens helder verstand en juist oordeel uit iedere bladzijde van zijn werk blijken, ons het voorgaande verzekert, dan moet men ons niet ten kwade duiden, dat wij, bij gemis aan eigen ervaring, hem gaarne zelfs op gezag gelooven.

Het zal dan ook bijkans overbodig zijn als onze meening mede te deelen, dat wij ook voor den vestingartillerist, die »stramme" houding, dat »stramme" exerceeren noodzakelijk achten, welke den grondslag vormen van elke ware discipline, en, aangezien de exercitiën van het wapen hiertoe ongeschikt zijn, achten wij het een gebiedende eisch, den man, onmiddellijk na zijn opkomst onder de wapenen, door infanterie-oefeningen (zooveel het infanterie-

reglement dit voorschrijft *met geweer*) tot soldaat te vormen; hij zal daarna een des te beter kanonnier kunnen worden. Dat exercitiën met de artillerie-sabel dit resultaat nooit zullen kunnen opleveren is, dunkt ons, duidelijk; met dat wapen in den arm leert men den man bengelen, maar nooit mar- cheeren, en wordt hij bijgevolg nooit soldaat. Trouwens, hoe dikwijls, reeds lang voor er sprake van was, de vestingartillerie met geweren te wapenen, hebben wij den geniesoldaten (die toch ook nog zooveel meer moeten leeren) hun karabijnen benijd, wanneer een parade ons in gelegenheid stelde, een vergelijking te maken tusschen hunne houding en die der aldaar vertegen- woordigde vestingartillerie; een vergelijking, die — het zal wel haast niet noodig zijn het te zeggen — steeds ten nadeele van de laatste uitviel.

Vatten wij nu den draad van ons betoog weder op, waar wij dien op bladz. 17 hadden laten vallen, en gaan wij tot de bespreking der eigenlijke oefeningen over, dan zijn wij, zooals hierboven reeds werd aangegeven, van meening, dat men beginnen moet met aan de recruten hetzelfde onderricht in de Recrutenschool te geven, als de pas in dienst komenden bij het wapen der infanterie ontvangen. Waarom dit niet mogelijk zou zijn, begrijpen wij niet. Ook volgens het tegenwoordige stelsel, wordt allereerst de Recruten- school, hoewel dan voor de artillerie gewijzigd, onderwezen; ik heb daar- aan wel 5 à 6 weken zien besteden, gedurende welken tijd echter ook theoriën werden gehouden. Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat, in gevolge ons voorstel, de handgrepen met de sabel kunnen vervallen, omdat, de sabel als bajonet dienstdoende en de honneurs met het geweer bewezen wordende, zij geen reden van bestaan meer hebben; dat later de oefeningen met het geweer *toch* moeten gehouden worden en dat die oefeningen voor de opleiding van den man dringend noodzakelijk zijn, dan vragen wij: welke reden kan er bestaan om de Recrutenschool niet reeds dadelijk, op logische wijze, in haar geheel te onderwijzen op den zelfden voet als bij de infanterie (en bij de Genietroepen) geschiedt? Waarschijnlijk zal men antwoorden: wegens gebrek aan tijd. Maar is het daardoor ontstane tijdverlies dan *zoo* groot, dat het in vergelijking kan komen met het verkregen resultaat? Wij ge- looven het niet. Volgens ons verstrekte opgaven, rekt men bij een der regimenten infanterie, bij een gunstige, dat is niet ver verwijderde, ligging van het oefeningsterrein ten opzichte van de kazerne, te behoeven:

voor de 1ste Afdeling der recruten	1 $\frac{1}{2}$ week;
» » 2de » » »	3 $\frac{1}{2}$ »
» » 3de » » »	2 à 3 »

Totaal 7 à 8 weken, (1) wan-

(1) Een vijftiental jaren geleden, werd ons medegedeeld, waren zes weken voor het gros der miliciens voldoende. Toen echter was het kader, althans voor het drillen van recruten, beter dan nu en de geschiktheid van dat kader is hierbij een hoofdfactor, welke licht een verschil van een paar weken kan veroorzaken. Deze overweging zou er misschien toe kunnen leiden, ook in dit opzicht hogere eischen aan de onderofficieren en korporaals der vestingartillerie te stellen.

neer men per week op 28 oefeningsuren rekt. Op die wijze kunnen dus per dag, reeds van den aanvang af, eenige uren aan de artilleriewetenschap besteed worden. Heeft men de Recrutenschool beoefend, dat is heeft men aan de detailopleiding van den man bijzondere zorg besteed, dan vereischt de oefening in de 1ste Afdeeling van de Compagniesschool slechts zeer weinig tijd. Uit een voor ons liggend oefeningstableau van de compagniesexercitiën bij een der veldcompagnieën blijkt, dat in het tijdvak van 2 Juli tot 23 Augustus (toen de bataljonsoefeningen begonnen) slechts 3 morgenoefeningen ($3 \times 4 = 12$ uur) en 2 avondoefeningen ($2 \times 1\frac{1}{2} = 3$ uur), dat is dus totaal 15 uur, aan de 1ste Afdeeling Compagniesschool werden besteed. Dit stemt trouwens geheel overeen met de zienswijze van KRAFT, waar hij zegt: «Wanneer de enkele man goed, d. w. z. natuurlijk, vrij, ongedwongen, *ausgiebig*, in flinke, trotsche, zelfbewuste houding marcheeren kan, wanneer kleine afdeelingen met tusschenruimten van 3 pas goed gericht rechtuit marcheeren en de zwenkingen behoorlijk kunnen uitvoeren, dan is het exerceeren met de geheele compagnie nóg maar een kleinigheid die spoedig onderwezen is.»

Hierna gaat men tot de bediening van de vuurmonden over.

De oefeningen in het schijfschieten kunnen nu, als aangename afwisseling van het eentonige exerceeren met het geschut, plaats hebben. Ook deze behoeven niet tot veel tijdverlies aanleiding te geven. Men kan één bediening te gelijk voor de schijf brengen om het vereischte aantal patronen te verschieten, wanneer men zorg draagt, dat de schietbaan in de onmiddellijke nabijheid van de exercitie-batterij gelegen is. Hierbij willen wij nog aantekenen, dat het van het hoogste belang is, den man ter dege in de behandeling van het geweer te oefenen en dat het, als men althans bij een eventueelen oorlog op eenige resultaten wil kunnen rekenen, niet aangaat deze oefeningen te beperken tot hetgeen voor vreedestijd hoog noodzakelijk zou blijken te zijn.

»In den oorlog is alles eenvoudig, maar het eenvoudige is moeilijk», zegt CLAUSEWITZ. Daarom moet men steeds het meerdere eischen om het mindere te verkrijgen; daarom moeten de oefeningen den man tot een tweede natuur zijn geworden, want men mag er niet op rekenen, dat hij zal nadenken, zoodra hij zich in de hitte van den strijd bevindt. Naar aanleiding hiervan, wil ik mij nog eens de weelde van een aanhaling veroorloven. »Welken jager is het niet eens overkomen, dat hij in de hitte van de jacht een fout in het laden begaan had, dat hij vergeten had den haan te spannen, het geweer uit de rust te nemen, enz. waardoor hij er in verhinderd werd het wild neer te leggen? Eerst als hij zoodanige oefening op de jacht verkregen heeft, dat hij alle manipulatiën werktuigelijk, ja instinctmatig verricht, eerst dan is hij zeker, dat dergelijke nalatigheden hem niet meer overkomen zullen. Eveneens moet de infanterist zóó met zijn wapen vertrouwd worden, dat hij alle handgrepen, welke noodig zijn, werktuigelijk en instinctmatig behoorlijk

uitvoert, ook wanneer die storingen intreden, welke, zooals de hitte van het gevecht en het levensgevaar, de zenuwen het meest schokken" (1).

Wij willen nu, zooals op bladz. 17 werd aangegeven, nog een enkel woord aan de bajonet wijden. Al zullen bajonetgevechten niet dagelijks voorkomen, zoo behoort toch bij het geweer noodwendig een bajonet. Wil men de kans hebben, den man tot het uiterste te zien standhouden, zoo moet deze de overtuiging hebben, dat, wanneer de vijand, ondanks het verdedigend vuur, toch voortschrijdt, hij hem ten minste met de bajonet van het lijf kan houden. Zij verhoogt dus het zelfvertrouwen van den soldaat en heeft als zoodanig een groote moreele waarde. Nu zou men met betrekking hiertoe kunnen opmerken, dat het kortere, door ons voorgestelde wapen den man in het nadeel doet zijn, wanneer hij zich tegenover een vijand bevindt, die over een langer wapen beschikt.

Theoretisch is dit volkomen waar; het blijft echter nog zeer de vraag of een verschil in lengte van 32 à 34 cM. (verschillen met het Duitsche en Fransche geweer) zich in de practijk zoozeer als een nadeel zal doen gelden, dat het tegen de voordeelen, aan het kortere wapen eigen, zou opwegen. Men denke b. v. aan het gemakkelijker dragen van dit laatste aan den geweerriem (die wij bepaald aan het wapen willen behouden), wanneer de troep, met gereedschappen beladen, voor den bouw van tusschenbatterijen uitrukt.

Is de man met geweer en bajonet gewapend, dan moet hij ook het bajonetvechten beoefenen, omdat hij daardoor zijn wapen goed leert gebruiken en het zijn vertrouwen daarin verhoogen zal.

Men heeft wel eens voorgesteld, die oefening eenvoudig achterwege te laten en den kanonnier bij het gevecht man tegen man, de kolf in plaats van de bajonet te doen gebruiken. Dit schijnt echter weinig aanbevelenswaardig; wij lezen althans het volgende: »Hoe juist ook het boven aangehaalde gezegde van NAPOLEON (*l'arme à feu c'est tout, le reste ce n'est rien*) is, zoo zijn, ook in de laatstgevoerde oorlogen, bajonetgevechten voorgekomen. En moet nu de soldaat in dit uiterste geval van zijn geweer als knods gebruik maken? Wil men er hem wederom aan bloot stellen weerloos te worden, nadat hij één enkelen vijand heeft neergeslagen, want *gewoonlijk breekt de kolf bij den eersten kolfslag af* (2). Na de bestorming der Düppeler-schansen ontbrak de kolf aan zoo vele geweren. Toen Prins FRIEDRICH CARL aan een soldaat vroeg, waarom hij de kolf in plaats van de bajonet gebruikte, antwoordde deze »Ich weesz nich, wenn man so wüthend wird, denn fliegt Einem das Ding von janz alleene in der Hand rum". Dat wil dus zeggen, omdat de man meer aan het houwen, dan aan het steken gewoon is, gebruikt hij het geweer als knods, zoodra hij door de grootste opgewondenheid beheerscht

(1) KRAFT, Mil. Briefe. Ueber Infanterie. Vergelijk ook ROOSEBOOM, Het hedendaagsch gevecht, 1ste deel, bladz. 148 en 149.

(2) Wij cursiveeren.

wordt en de natuur de overhand verkrijgt. Men moet den man dus *door oefening in het steken met de bajonet* (1) zoo met dit wapen vertrouwd maken, dat hem het steken tot een tweede natuur wordt en hij in de grootste opgewondenheid vanzelf steekt, in stede van te houwen (2)."

Ook zal dit bajonetvechten zooveel tijd niet kosten; uit het vroeger vermelde oefeningstableau blijkt, dat daaraan 9 avondoefeningen van 1 uur besteed worden. Bovendien komt op ieder wintertableau voor de vesting-artillerie »de gymnastiek en het scherm» voor en wij zouden willen vragen of het niet meer nut zal opleveren, den man gedurende den tijd, voor schermoefeningen bestemd, in het bajonetvechten te oefenen, dan hem het gebruik van cavaleriesabel, degen en stok te leeren. Mocht men voor het nut van die schermoefeningen willen aanvoeren, dat zij de spieren en ledematen gewennen, zich onmiddellijk aan den wil van het individu te onderwerpen, dat zij het zelfbewustzijn verhoogen en besluitvaardigheid aankweeken en dat zij de moreele waarde van den troep verhoogen wanneer deze zich in den strijd van man tegen man, hoe zelden deze ook zal voorkomen, tegen zijn vijand opgewassen gevoelt; welnu diezelfde uitkomsten zijn ook door het bajonetvechten te verkrijgen. Het is echter aan te raden deze laatste oefeningen dikwijls, doch gedurende korten tijd (hoogstens een half uur) te doen plaats hebben om de belangstelling van den man levendig te houden.

Is de man afgericht, dan moet hij in alle diensten, waar dit maar eenigszins mogelijk is — op wacht, bij parades, bij marschen naar en van het oefeningsterrein, enz. — met het geweer onder de wapenen komen. Daardoor zal hij zijn goede houding en de verkregen exerceerdiscipline behouden, en kan men zonder veel moeite en zonder eenig tijdverlies het geleerde onderhouden. Dan zal ook de vestingartillerie bij een optreden met andere wapens, niet langer, wat haar voorkomen betreft, tot de minste onder de broederen behooren.

Wij meenen aangetoond te hebben, dat indien de oefeningen gehouden worden, zooals wij dat zouden wenschen, zij geen belangrijk tijdverlies zullen veroorzaken. Als maximum willen wij onderstellen, dat het op deze wijze 2 à 3 weken langer zal duren (in vergelijking met de thans gevolgde methode), alvorens de man is afgeëxerceerd, en nu zouden wij in gemoede willen vragen of dat verlies in tijd kan opwegen tegen de voordeelen, die wij hebben trachten aan te geven.

Kan deze meerdere tijd niet aan de opleiding besteed worden, omdat de zorg voor het materieel eischt, dat de manschappen zoo spoedig mogelijk afexerceeren, ten einde hen voor het onderhoud daarvan beschikbaar te verkrijgen, dan zouden wij in overweging willen geven om dat onderhoud hoofdzakelijk aan daartoe aan te stellen magazijnsknechten onder toezicht van de fortwachters op te dragen.

(1) Wij cursiveeren.

(2) KRAFT, Mil. Briefe. Ueber Infanterie. Vergelijk ook *Allg. Mil. Zeit.* 1895, N°. 69.

Hoe gaarne wij ook zien, dat door den artillerist aan *werkelijke* artilleriewerkzaamheden wordt deelgenomen, omdat deze noodig zijn voor het voltooien van zijn opleiding; het schoonhouden van materieel, hoe noodzakelijk ook als maatregel op zichzelf beschouwd, kan bezwaarlijk onder de rubriek, van voor de opleiding nuttige werkzaamheden, gerangschikt worden.

Zoolang dan ook — door de miliciens gedurende één jaar *voor eerste oefening* onder de wapens te houden — van den uitersten termijn wordt gebruik gemaakt, welken de Grondwet in dit opzicht toestaat, gelooven wij dat die tijd *in de eerste plaats* moet aangewend worden om de geoefendheid der vestingartillerie tot den hoogst mogelijken trap op te voeren.

En hiermede bevelen wij onze beschouwingen in de aandacht van den welwillenden lezer aan.

Den Haag, October 1885.

W. F. POP,
1ste Luit. der Artillerie.

EEN MEESTERWERK ⁽¹⁾.

Lehrbuch der äussern Ballistik verfasst von NIKOLAUS Ritter von WUICH, Hauptmann des Artilleriestabes, Professor der Artillerielehre am k. k. höheren Artilleriekurse und der Waffenkunde an der k. k. Kriegsschule.

I. Lieferung enthaltend die parabolische Theorie und die Theorie des Luftwiderstandes.

II. Lieferung enthaltend die Theorie der verticalen Bahnprojectie.

»Begeert gij, dat een boom meer vruchten zal dragen, dan moet ge de takken met rust laten, maar den grond rond de wortels omspitten en mesten.»

Zoo oordeelde reeds voor driehonderd jaar de groote Engelsche wijsgeer BACO, wien niemand met goeden grond kan beschuldigen van ziekelijke neiging voor dorre bespiegeling. Maar wel vatte hij met kracht het zwaard op tegen die bekrompen geesten, wier blinde, onpractische ijver maaïen wil als het graan nog groen op den akker staat. De wetenschap is voor dat slag van lieden een grazende koe, waarvan zij veel melk op magere, schrale weiden begeeren. Vol ongeduld zouden ze, om maar uitkomsten te bekomen, wijn willen persen, eer de zon de druif heeft gerijpt. Zij behooren tot die soort van moderne Grieken, waarvan een aan PYTHAGORAS vraagde, wat men toch eigenlijk had aan diens bekende waarheid betreffende den rechthoekigen driehoek. PYTHAGORAS zei daarop aan een zijner leerlingen: »Geef dien man een obool, dan weet hij, wat hij heeft.»

Ook wij zouden gaarne eenige rijksdaalders willen geven aan dat slag van practici in wier oogen de studie der ballistiek geen genade mocht vinden.

»Wat heeft men er aan?» Zoo vragen zij herhaaldelijk.

»Eenige tabellen en wat routine zijn voldoende, zoo goed als de stuurmanstafelen voor den zeeman, die ze alleen moet kunnen gebruiken. Gewillig biedt verder de graphische methode hare goede diensten. Wat verlangt men

(1) Dit opstel door den Kapitein VAN DAM VAN ISSELT oorspronkelijk voor de *Deutsche Heereszeitung* bewerkt, is door den Schrijver welwillend ook ter beschikking gesteld van de Redactie van *De Militaire Spectator*.

meer?" Maar zij, die zoo spreken, vergeten dat de tuinman de beste hulp van den botanicus mag verwachten, even als de stuurman van den astro-
noom, en dat het lancet, zonder anatomie en physiologie, blind en daarom
gevaarlijk is.

Schier overal schijnen de mannen der wetenschap te moeten kampen tegen
hen, die oordeelen zonder volledige kennis van zaken. De Engelschman
BASHFORTH levert het bewijs dat ook elders strijd wordt gevoerd tegen die
bacteriën der wetenschap, welke haar gezonde ontwikkeling in hooge mate
belemmeren.

Met volle recht en zeer behartigingswaardig, schrijft hij in de voorrede
van zijn bekend werk *A mathematical treatise on the motion of projectiles*:
»The nation has suffered incredible losses of late years from the want of
proper scientific training in its advisers." Het eerste achterlaadgeschut van
Armstrong brandmerkt hij als »a failure, upon which many millions of sterling
have been wasted."

Ziedaar de vruchten van de vooroordeelen dier kleingeestige practici, wier
beperkte blik slechts het voedsel waarneemt, dat aan de oppervlakte opwast,
maar wien het vermogen ontbreekt om door te dringen tot het inwendig
algemeen verband.

Het werktuiglijk samenstellen van schootstafels, ziedaar 't hoogste doel,
het eenig noodige. Doch zij, die zoo oordeelen, vergeten dat om doelmatige
proeven te kunnen nemen, en de uitkomsten dier proeven met vrucht te
kunnen verwerken, de grondige kennis der ballistiek noodzakelijk is. Want
gelijk wij slechts dan een oordeel kunnen vellen over de waarde eener hypothese
als wij haar getoetst hebben aan de ervaring, zoo beginnen omgekeerd de
cijfers der waarneming slechts dan in eene verstaanbare taal tot ons te
spreken, wanneer wij ze beschouwen bij het licht der wetenschap. Bouwt
de wetenschap, die de waarneming versmaadt, slechts luchtkasteelen; de
waarneming, welke niet door de wetenschap wordt geleid, al verzamelt zij
bouwstoffen, is onmachtig een gebouw in het leven te roepen.

Wel zijn wij niet blind ingenomen — reeds vroeger spraken wij dat uit —
met de hulpmiddelen van het abstracte denken. Wij zijn er alleen niet blind
tegen ingenomen. Wij zijn ervan overtuigd, dat slechts daar, waar het
denken en het waarnemen elkander getrouw de behulpzame hand bieden,
in waarheid vooruitgang mogelijk is. De wetenschap kan alleen op het pad
der ervaring een tastbaar doel bereiken. Het licht wordt eerst lichtgevend
als het de zinnelijke wereld binnentreedt; de geest ook kan zijn licht slechts
doen opgaan over de wereld der ervaring.

Doch ook die wereld der ervaring is op haar beurt onvermogen, uit zich
zelve alleen het licht voort te brengen, dat er noodig is op ons pad, wil
men daarop niet in het duister blijven rondtasten; zal de wegwijzer daar
zelfs geen hinderpaal worden, dan is het noodzakelijk, dat men niet moed-
willig de oogen sluit voor het licht door de wetenschap ontstoken. Anders

loopt men gevaar dat een kostbaar materiaal van uitmuntende proeven verloren gaat.

Met voorbedachten rade hebben wij eenigszins uitvoerig aangedrongen op de wetenschappelijke beoefening der ballistiek. Te uitvoerig meent wellicht deze of gene. Maar dan vergeet hij, die zoo oordeelt, dat het ons oogmerk was met een warm woord op te wekken tot de studie van het meesterwerk van den kapitein VON WUICH, van het Oostenrijksche leger. Over het algemeen wordt de hooge waarde der ballistiek nog niet naar eisch geschat. Dit blijkt uit den aard der zaak minder nog uit de voortbrengselen der militaire letterkunde, dan uit den geest zooals die zich somtijds in de geleerden van het leger zelf uitspreekt. Onbekendheid is de ware grondslag der miskennis. De woorden hierboven van den heer BASHFORTH aangehaald staven onze bewering.

Menige plaats in VON WUICH's arbeid draagt tusschen de regels de sporen, dat die strijd zich niet alleen tot Engeland bepaalde. In het land, dat roem droeg op de leiding der krijgskaken door den Minister, Graaf BIJLANDT-RHEIDT, daar vernemen wij, dat de uitgave van een werk als dat van den heer VON WUICH, eerst mogelijk werd door den financieëlen steun van het Ministerie van Oorlog.

En men lette er wel op, de beteekenisvolle arbeid van den kapitein VON WUICH verrijkt de militaire letterkunde met een standaardwerk, dat in een groote behoefte op uitnemende wijze voorziet, en niet alleen den Schrijver, maar het geheele leger tot eer strekt dat, bij zijne wapenfeiten, op zulke voortbrengselen bogen mag.

Wel zagen in de laatste jaren verschillende grootere en kleinere werken betreffende de ballistiek het licht. De militaire tijdschriften brachten tal van merkwaardige studiën over dat onderwerp. Maar het ontbrak aan de meesterhand, die op zinrijke wijze al het verstrooide samenvatte en ordende, en daarbij met genoeg beleid te werk ging om voor de eischen en behoeften van den tegenwoordigen tijd den arbeid tot stand te brengen, dien eertijds de Generaal DIDION volbracht voor de beweging der bolvormige projectielen van het gladloopgeschut. En terwijl wij dit oordeel uitspreken, zien wij volstrekt niet de werken over het hoofd van SAN ROBERTO, MAYEVSKI c. s. Geen van hen bracht echter, wat wij thans verschuldigd zijn aan den talentvollen Schrijver, die, reeds voor geruimen tijd, zich onderscheidde door zijne *Theorie der Flugbahn-Parabel*, die zich daarna een welverdienden naam verwierf door zijne *Theorie der Wahrscheinlichkeit*, en die thans de kroon op zijn arbeid stelt met zijn *Lehrbuch der äussern Ballistik*. Geen zijner voorgangers heeft zijn taak zoo ruim en breed opgevat als de heer VON WUICH.

Maar, zullen wellicht enkelen vragen, onderscheidt die arbeid zich ook door oorspronkelijkheid? Wij antwoorden daarop, dat wij zulke vragen omtrent het werk van den heer VON WUICH op een lijn stellen met die van den

metselaar, die de steenen had aangekruid voor het Rijks Museum en daarom met laatlundkendheid neerzag op 't werk van den bouwmeester. Elke bladzijde van het boek, zoowel als de stijl van het geheele werk, draagt de sporen dat het de rijpe vrucht is van een zelfstandig denker en onderzoeker. Uit den aard der zaak plaatste hij zich op de schouder van zijner voorgangers, en maakte, ja moest zelfs, om zijn doel te bereiken, dáár gebruik maken van de bouwstoffen, die aanwezig waren.

Om onzen lezers een denkbeeld te geven van 't geen de heer VON WUICH tot stand bracht, en zoodoende ons oordeel nader te staven, laten wij hier een korte schets volgen van de wijze, waarop de auteur zijne stof heeft gerangschikt en behandeld.

Tot de *uitwendige ballistiek* brengt hij het onderzoek naar de beweging der projectielen, die onder bepaalde omstandigheden den vuurmond verlaten. Bovendien rekent hij daartoe het gebruik der uitkomsten van het theoretisch onderzoek bij de practijk van het schot; bij het ontwerpen derhalve van eenvoudige, rationeele schietregels, en het oplossen van practische vraagstukken.

Op grond daarvan verdeelt de Schrijver de uitwendige ballistiek in een *streng theoretisch* en in een *practisch gedeelte*.

Het theoretisch gedeelte onderzoekt eerst de *enkele baan*, daarna de wetten van de spreiding en groepeerling der banen van den projectielen-bundel.

De wetten van de spreiding der banen vormen den grondslag voor de *theorie der trefkans*, die op haar beurt een integreerend bestanddeel is van de *theorie der uitwerking*.

Op grond dezer zeer logische beschouwing wordt het streng *theoretische* deel der uitwendige ballistiek in twee hoofdstukken gesplitst:

I. De theorie der gemiddelde baan.

II. De uitwerking bij het doel.

Het *practisch gedeelte* splitst de Schrijver in deze drie hoofdstukken:

III. De theorie van het richten.

IV. Het samenstellen en het gebruik van schoots- en worpstafels.

V. Het nemen van proeven en het gebruik van de uitkomsten daarvan.

Deze beide afleveringen bepalen zich tot het eerste hoofdstuk. Daarin wordt eerst de beweging in het luchtledige, daarna de luchtweerstand behandeld; vervolgens komt aan de orde de baan van het zwaartepunt der projectielen, die zich in de lucht bewegen.

Drie leerwijzen onderscheidt de heer VON WUICH tot het berekenen van de elementen der beweging van het zwaartepunt in den dampkring. Zij zijn:

a. De methode, die de vergelijkingen der beweging afleidt uit bepaalde wetten van den luchtweerstand.

Deze methode wordt aangewend om, langs theoretischen weg, bij een gegeven wet van den luchtweerstand, de baan te bepalen van het zwaartepunt van niet wentelende bolvormige projectielen; of wel van de verticale

projectie der baan van het zwaartepunt der om hunne lengteas wentelende punt-projectielen, en verder van de rechts of links wentelende bolvormige projectielen.

b. De methode, welke de kennis der wet van den luchtweerstand ongebruikt laat. In plaats van die wet, bezigt zij, tot grondslag van ballistische berekeningen, grootheden, door proeven bepaald; in plaats van die wet, de uitkomsten derhalve onder den invloed dier wet verkregen.

Hier wordt dus gebruik gemaakt van de reeks der elevatiehoeken bij een standvastige aanvankelijke snelheid, of van de reeks der aanvankelijke snelheden bij een standvastige elevatie om de schoots- of worpsverheid te bepalen, benevens de overige elementen der beweging, en de wet van den luchtweerstand. De heer VON WUICH behandelt daarbij de *tabellarische*, de *analytische* en de *graphische* methode, waardoor de samenhang tusschen de functie en haar argument aangewezen worden kan.

Aan de beide voorgaande leerwijzen, knoopt zich als derde aan:

c. de methode, die de elementen der beweging, welke de eerste methode gebruikt, door oordeelkundig gekozen constanten vervangt, en de formules, uit theoretische gronden ontwikkeld, herleidt tot andere, die door eenvoud en gemakkelijke behandeling aan alle practische behoeften voldoen.

Deze drie leerwijzen, waarvan alleen de eerste een zuiver *theoretisch*, de beide anderen een *empirisch* karakter dragen, komen overeen met die, welke men in het algemeen volgt bij onderzoekingen op het gebied der natuurkunde.

Aanvankelijk vergenoegt men zich met empirische wetten, doch de hoogste uitkomst is dan eerst verkregen, wanneer de verschijnselen gebracht zijn binnen de grenzen der *mechanische wetenschappen*, waar de feiten der waarneming als bewegingsverschijnselen worden behandeld, waarvan de evenwichtstoestanden bijzondere gevallen vormen.

De mathesis biedt dan haar vollen bijstand. Op het koninklijk pad der wiskunde bewandelt men dan den veiligsten weg, die naar het doel voert.

De voornaamste grondlegger en baanbreker op het gebied der mechanische wetenschappen is NEWTON. In hare orde verzekerde hij aan de sterrekunde een vaste plaats. Nog altijd kunnen eenige van NEWTON'S *Definitiones* nagenoeg woordelijk, andere in een gewijzigden vorm, die beter voor de nieuwere methoden geschikt is, overgenomen worden. De *Axiomata, sive leges motus* hebben, na twee eeuwen, toevoeging noch wijziging noodig. Zij zijn in NEWTON'S eigen woorden nog volkomen op de hoogte van den tegenwoordigen tijd. Niet wij, maar een THOMSON en TAIT getuigen dat.

Sedert de groote ontdekking van MAIJER en JOULE omtrent het wezen der warmte, is het gebied der mechanische wetenschappen aanzienlijk uitgebreid. De belangrijke wet omtrent het *behoud van het arbeidsvermogen* heeft geleerd, dat dit arbeidsvermogen, even als de *stof*, onvernietigbaar, dat het *constant*, derhalve voor vermeerdering noch vermindering vatbaar is.

Met deze uitkomsten van den nieuweren tijd is een nieuwe tak van

wetenschap in het leven geroepen, die in Duitschland van HELMHOLTZ den naam van *theoretische Physik* heeft ontvangen, terwijl de Engelschen haar, in navolging van NEWTON, *Natural Philosophy* blijven heeten. De mechanische warmteleer en de dynamische gastheorie nemen tegenwoordig op het gebied der »*theoretische of mathematische natuurkunde*» een eereplaats in. Het eindpunt van de menschelijke kennis der natuur zal bereikt zijn, wanneer alle vraagstukken op het gebied der theoretische natuurkunde zijn overgebracht en opgelost, of, om met den heer DUBOIS-REYMOND te spreken, wanneer de plaats kan bepaald worden, die elk atoom op een gegeven oogenblik in de ruimte inneemt. HELMHOLTZ uit zich ongeveer in dergelijken geest, als hij zegt: »Wird die Wissenschaft einst vollendet sein, so werden die physikalische und die mathematische Consequenz vielleicht zusammenfallen.»

De voorganger eerst en de krachtige bondgenoot daarna van de *theoretische natuurkunde* is de *proefondervindelijke natuurkunde*, die, gelijk de naam aanwijst, in hoofdzaak haar onderzoek instelt door proefneming. Zij neemt verschijnselen waar en leidt daaruit wetten af. Een kenmerk van den vooruitgang der natuurwetenschap is het toenemend aantal vraagstukken, die uit de orde der proefondervindelijke wetenschap naar de orde der theoretische natuurkunde overgebracht kunnen worden.

Behalve door de zekerheid in den gang van haar onderzoek, onderscheidt deze zich nog gunstig door het geringer aantal hypothesen, waarvan zij zich bedient.

Die hypothesen hebben bovendien een zeer algemeen karakter. Zij behooren veelal niet tot de klasse der hulp-hypothesen, die slechts, binnen zekere grenzen, een beperkte reeks van verschijnselen verklaren; veeleer dragen zij den stempel aan het voorhoofd van groote algemeene natuurwetten.

Verschillende waarheden daarentegen der *proefondervindelijke natuurkunde* kunnen slechts bewezen worden, door de waarneming der feiten, die elkander in onverbreekelijke orde standvastig opvolgen. Tal van hare hypothesen vinden eveneens slechts een grondslag in de waarneming, welke de feiten constateert. De waarheden, die zij ontdekt, kunnen dikwerf alleen gestaafd, doch niet verklaard worden. Het zijn *regels of empirische wetten*, geen *theoretische wetten*. Dezen toch kent men doorgaans een onbegrensde algemeenheid toe en zulk een graad van waarschijnlijkheid, dat elk feit onverklaard wordt geacht, dat met haar in strijd wordt aangetroffen. Elke afwijking daarentegen van een empirische wet rechtvaardigt twijfel aan hare juistheid.

Toch behouden de empirische wetten hare groote waarde. Voor praktische toepassingen bieden zij uitnemende diensten. Ook leiden zij niet zelden tot meer algemeene waarheden. Zoo b. v. ontdekte KEPLER de drie beroemde wetten voor de beweging der planeten. Na hem verhief NEWTON zich op zijne schouders en vond de algemeene wet der aantrekkingskracht, waaruit hij KEPLER's wetten afleidde.

Zeer waarschijnlijk zal eenmaal een natuuronderzoeker opstaan, die op zijn beurt weder de wet der aantrekkingskracht zal opnemen in een meer

algemeene wet, waardoor ook de verschijnselen van de warmte, het licht, het magnetisme en de electriciteit worden verklaard.

Vele teekenen van den tijd wijzen daarop. Ja het schijnt niet te stout, als men beweert, dat ook voor de scheikunde een plaats in de mechanische wetenschappen is weggelegd.

De algemeene natuurwetten behouden intusschen immer het karakter van hypothesen. Zelfs de wet der aantrekkingskracht van NEWTON kan het hulpbegrip van kracht niet ontberen, terwijl alleen de *stof* wordt waargenomen, die zich in zekere *richting* met een bepaalde *snelheid* beweegt. Nog veel laat zij onverklaard, ook op haar eigen gebied.

De eerste, de grondoorzaak aller verschijnselen zal ons wel immer verborgen blijven. Zij behoort met het »noumenon», »das Ding an Sich», het »wezen der stof» tot de geheimen van het boek, dat voor den menschelijken geest met zeven zegelen gesloten blijft.

Doch zelfs al verlangt men dáár niet in door te dringen, toch moet de theoretische natuurkunde voortdurend de hulp der proefneming inroepen.

De waarde b. v. van de versnelling der zwaartekracht, het mechanisch equivalent der warmte, de wrijvingscoëfficiënt van verschillende stoffen moeten proefondervindelijk bepaald worden. Aan de andere zijde kan men, vooral sedert de jongste onderzoekingen op natuurkundig gebied, verschillende wetten en zelfs constanten op theoretische wijze ontdekken. En niet zelden heeft daarbij de waarneming de juistheid der redeneering glansrijk bevestigd.

Empirie en *theorie* moeten en kunnen elkander dus in onze dagen voortdurend steunen. En ook hier veroorlove men ons nog eenmaal het oordeel van HELMHOLTZ aan te voeren, waar deze de meening uitspreekt, »dass bei den ausserordentlich mannigfaltigen Wechselbeziehungen der Naturkräfte zu einander es in der Natur der Sache liegt, dass man sie nur verstehen kann, wenn man sich die Verhältnisse von den mannigfaltigsten Gesichtspunkten aus betrachtet, und sich jedesmal denjenigen sucht, der am tiefsten in den Kern der gerade vorliegenden Frage blicken lässt.»

Bij het onderzoek van de beweging der projectielen in den dampkring zal men goed doen dezen wenk ter harte te nemen. Trouwens men past daarbij de beide voorgaande methoden toe, waarvan wij met opzet de hoofdtrekken en, met een enkel woord, ook het onderling verband aanwezen, om zoodoende de juiste hoogte te kunnen bepalen, waarop zich in onze dagen het ballistisch probleem bevindt.

Gaat men van een bepaalde wet van den luchtweerstand uit, dan rangschikt men het ballistisch probleem onder de vraagstukken der mechanische wetenschappen. De wiskunde geeft dan tegenwoordig de middelen in handen om het, zoo niet in alle, dan toch in zeer vele gevallen op te lossen, 't zij volkomen nauwkeurig, 't zij met een graad van nauwkeurigheid, die aan alle eischen der practijk voldoet.

Bezig men daarentegen gegevens der waarneming, b. v. elevatiehoeken tot grondslag van het onderzoek, dan volgt men den proefondervindelijken weg. Men ontwikkelt empirische formules, die meer het karakter dragen van interpolatieformules. Doch het blijft dikwerf mogelijk ook deze formules te plaatsen in het licht van de theorie der beweging.

Aangezien nu aan de eene zijde de waarneming op het gebied der ballistiek dikwerf zeer moeilijk, de rechtstreeksche waarneming soms zelfs onmogelijk is, en de waarneming op zich zelve slechts constateert, maar niets verklaart, hoogstens van verre op een min of meer regelmatigen samenhang met andere verschijnselen wijst, dan blijkt hieruit reeds de onmogelijkheid om zich tot de zuiver proefondervindelijke methode te beperken gelijk door sommigen wordt verlangd. Schonk men daaraan gehoor, dan zouden weldra de hulpmiddelen der graphische methode het eindpunt der ballistische kennis vormen. Daardoor zou spoedig een doodelijke stilstand ontstaan. Op elk ander gebied zou de wetenschap vooruitgaan, maar op het terrein der ballistiek zou het licht ontbreken om de waargenomen verschijnselen te verklaren.

De constanten der empirische formules, de ordinaten der graphische methode zijn uitnemende hulpmiddelen voor het gaan op den effen gebaanden weg. Zij zijn echter weinig geschikt om ons verder opwaarts te voeren, om den gezichtskring te verruimen, of een dieper inzicht te geven aangaande het wezen der dingen.

Daarom moet voortdurend de hulp worden ingeroepen van de methode der mechanische wetenschap. Het groote bezwaar daarbij ligt in de onvolkomen kennis, die wij nog hebben aangaande de werking van den luchtweerstand. Wel neemt men tot algemeenen grondslag de wetten der beweging door weerstandbiedende vloeistoffen; doch voor de practijk moet men rekening houden met tal van nevenoorzaken, die de werking van den luchtweerstand, bij de groote en uiteenloopende snelheden onzer moderne projectielen, tot een hoogst ingewikkeld natuurverschijnsel maken.

Tot heden is het dan ook alleen gelukt om de *grootte* en de *wet* van den luchtweerstand proefondervindelijk te bepalen. De uitkomsten, daarbij verkregen, zijn uitnemende vingerwijzingen tot een verder onderzoek, dat tot volkomen verklaring van den luchtweerstand voeren kan.

Met een *empirische* wet voor dien weerstand, moet men dus plaats nemen op het terrein, waar het ballistisch probleem verder onderzocht zal worden volgens de *methode der mechanische wetenschappen*. Voor de behoeften der practijk is dat echter geen bezwaar. Zelfs wanneer onze kennis van den grond der verschijnselen volkomen mocht zijn, dan nog zouden, bij de praktische toepassingen, zekere eenvoudige onderstellingen worden aangenomen, waarbij rekening wordt gehouden met de doeleinden der toepassing.

De omstandigheden veroorlooven dat in den regel. De beperktheid onzer

zintuigen, die aan de nauwkeurigheid onzer waarnemingen onoverkomelijke grenzen stellen, maakt noodzakelijk wat de omstandigheden veroorloven.

Elk natuurkundig vraagstuk vindt dus, bij practische toepassing, natuurlijke grenzen van nauwkeurigheid, die bereikt *moeten*, maar niet overschreden *mogen* worden. Zóó gaat het trouwens steeds, wanneer de wiskunde hare hulp verleent aan practische toepassingen op natuurkundig gebied. Ook dan zelfs, wanneer alle oorzaken, die een verschijnsel in het leven roepen, benevens de verschillende wetten volgens welke die oorzaken werken, nauwkeurig bekend zijn, zelfs dan nog zondert men zeer dikwerf verschillende oorzaken af, of vat die samen tot een enkele, waarvan men ongeveer dezelfde uitwerking verwachten kan. Zóó, om een algemeen bekend voorbeeld te noemen, neemt men in vele gevallen de grootte en richting der zwaartekracht als standvastig aan. Toch bezit hare versnelling een veranderlijke waarde. In elk punt b. v. van de baan in den dampkring zoowel als in het luchtledige heeft zij, strikt genomen, een *bijzondere* waarde.

Op dergelijke wijze gaat men in de mechanische wetenschappen, en vooral bij hare toepassingen, menigmaal te werk. Men herleidt een soms zeer ingewikkeld tot een ander meer eenvoudig, aanverwant vraagstuk, dat binnen zekere, meestal vrij nauwkeurig aan te wijzen grenzen tot overeenkomstige uitkomsten voert als het oorspronkelijk vraagstuk.

Zeer dikwerf moet men zich bovendien van onmeetbare getallen bedienen, die een volkomen nauwkeurigheid in de toepassing afsluiten.

Met eenigen nadruk hebben wij den vinger geplaatst bij het punt, dat de betrekkelijke hoogte van het ballistisch vraagstuk aanwijst, terwijl wij het terrein verkenden, waarop het onderzoek tot heden plaats vond en in de toekomst plaats moet vinden.

Daaruit blijkt dat, bij den tegenwoordigen stand der wetenschap, het plicht is om het ballistisch onderzoek op *theoretische* en *empirische* wijze voort te zetten.

De wiskunstenaar en de waarnemer moeten elkander voortdurend, beiden moeten den ballisticus, die aanspraak maken wil op den titel van een wetenschappelijk natuuronderzoeker, trouwde hand bieden. De ballisticus moet beider taal kunnen verstaan, en liefst ook kunnen spreken, indien zijn arbeid niet tot dorre onvruchtbaarheid zal gedoemd worden. Met velen is dat het geval. De ingewikkelde studie der ballistiek achten vele practici te onvruchtbaar, zelfs doelloos. Zij stellen zich tevreden, wij merkten het reeds op, met eenige waargenomen constanten, en hinken met een blinddoek voor 't oog op den weg der graphische methode voort, of ploeteren met eenige empirische formules.

Aan de andere zijde bewegen slechts enkele natuuronderzoekers zich op het gebied der ballistiek. Het schijnt, dat de vreedzame wetenschap huiverig is het terrein te betreden eener moderne oorlogswetenschap. Toch berok-

kent die schroomvalligheid aan de wetenschap grooter schade dan op dit oogenblik met zekerheid kan bepaald worden. Reeds zonder die zekerheid, is het duidelijk, dat verschijnselen, gelijk die plaats hebben *in* den vuurmond bij spanningen van 3000 tot 5000 atmosferen, en *buiten* den vuurmond bij snelheden van 500 tot 700 M. per seconde in een weerstandbiedende stof, menige belangrijke bijzonderheid aan het licht moeten brengen omtrent de werking der natuurkrachten.

Uit den gewonen kring der waarneming, wordt men bij het ballistisch onderzoek in ongewone toestanden verplaatst. En het is duidelijk, dat men juist daardoor een dieper blik leert slaan in de reeks der verschijnselen, waarmede de natuurkundigen zich doorgaans bezig houden. Men leert de eigen werkplaats beter kennen door somtijds ook een andere te bezoeken. Uit eigen ervaring spreken wij hier. Doch het zou ons te ver voeren, en buiten den kring dezer beschouwingen, indien wij de vreemdsoortige verschijnselen wilden opsommen, die wij bij proefondervindelijk onderzoek op het gebied der ballistiek hebben ontmoet. Vele daarvan moesten onverklaard blijven. Natuurkundigen van naam moesten het antwoord schuldig blijven, omdat de kring van het onderzoek zich niet ver genoeg had uitgebreid. En zoo bleven goed geconstateerde verschijnselen onverklaard, die zoo abnormaal *schenen*, dat men, als in vroeger dagen, geneigd zoude zijn aan de stille werking der zwarte kunst te gelooven!

Met ingenomenheid bleek het ons dat de heer von WUCH geheel aan onze zijde staat. Met treffende, kernachtige juistheid zegt hij 'tgeen wij hier onvertaald overnemen: »Es *scheint* dass die empirische Methode den praktischen Bedürfnissen besser entspricht, womit aber keineswegs gesagt sein soll dass sie das Studium der theoretischen Methoden entbehrlich macht.

»Im Gegentheile verlangt die empirische Methode ein eingehendes Studium der theoretischen Methode weil nur durch diese die allgemeine und rationelle Form der in den ballistischen Gleichungen vorkommenden Funktionen gefunden und der Charakter der in die Gleichungen eintretenden Parameter, sowie deren Einfluss festgestellt werden kann.

»Wird nur die empirische Methode gehandhabt, so gelten die errechneten Parameter nur für die zu Grunde gelegte Versuchsreihe oder richtiger für die beim Versuche stattgehabten Verhältnisse und man begibt sich durch Vernachlässigung der theoretischen Methode des wichtigen Hilfsmittels, die für bestimmte Verhältnisse errechneten Parameter auf andere Verhältnisse zu übertragen.

»Es ist ferner ohne nähere Erläuterung klar, dass die empirische Methode völlig unzureichend ist, um das Gebäude der Ballistik aufzubauen, da nur durch Einführung des Luftwiderstands-Gesetzes es in *unmittelbarer* Weise möglich ist, den Einfluss aller Elemente, wie: physikalische Eigenschaften der Luft, Geschossform, Geschosskonstruktion überhaupt etc. in den ballistischen Formeln zum Ausdruck zu bringen; ferner ist es nur durch die

theoretische Methode bei welcher der ganze Mechanismus der Einwirkung der Luft klar vor Augen liegt, möglich, alle Bewegungs-Erscheinungen wie z. B. die Schwingungsverhältnisse der Geschoss-Axe und daran anschliessend die Derivations-Erscheinungen, zu erklären."

En wij stemmen met den heer VON WUICH ten volle in, wanneer hij, als slotsom der voorgaande beschouwingen, het oordeel uitspreekt, dass ein *rationeller Aufbau* der Ballistik nur bei Befolgung der ersten Methode denkbar ist, und, dass jede andere Methode nur auf die erste basirt werden kann, zudem sollte wieder hervorgehoben werden, dass jede empirische Methode nur dann berechtigt ist, wenn sie auf einer streng theoretischen Methode — und sei diese noch so unvollkommen — fusst."

Met deze woorden treft de heer VON WUICH zijn doel in het hart. Hij is niet alleen een bekwaam, nauwkeurig denker, maar voortdurend laat hij zich leiden door een wijsgeerigen geest. Daaraan is het te danken, dat hij zijn aandacht niet uitsluitend aan een enkele der verschillende methoden wijdt, maar ze behoorlijk weet te scheiden en aan elk van haar de plaats weet toe te kennen, waarop zij aanspraak heeft.

Mogen al sommigen daartegen bedenkingen aanvoeren, de heer VON WUICH kan steun vinden in het gezaghebbend woord van een der meest beroemde natuuronderzoekers, den heer HELMHOLTZ, waarop wij hierboven reeds de aandacht vestigden.

Wij hebben getracht in de voorgaande regelen de plaats aan te wijzen, die het standaardwerk van den heer VON WUICH toekomt op het gebied der ballistiek, nadat wij een kort overzicht gaven van den rijken inhoud, dien zijn arbeid aanbiedt. Onverholen hebben wij onze ingenomenheid uitgesproken. Wij achten evenwel de taak, die wij met vreugde op ons namen, daarmede niet volbracht.

VON WUICH's ballistiek behoort tot de orde der hoogere voortbrengselen van den menschelijken geest, die aanspraak hebben op meer dan op een vormelijk huldebetoen.

Wij volbrengen daarom slechts een plicht, die op ons rust, wanneer wij rekenschap geven van de beweegredenen onzer ingenomenheid.

De beste wijze daartoe is ongetwijfeld een nadere beschouwing van een der belangrijkste hoofdstukken. Daardoor leert de lezer tevens het karakter kennen van den stijl, waarin het werk is opgebouwd, nadat hij uit het beknopt overzicht, dat wij gaven, het algemeene grondplan leerde kennen.

(Wordt vervolgd.)

Eenige aantekeningen op den Gids voor den Milicien der Infanterie.

In *De Mil. Spectator* N°. 9 kwam een zeer gunstige beoordeeling voor van bovengenoemden *Gids*; er werd gewezen op het groote nut dat een zoodanig handboekje kan opleveren, en op de behoefte die er aan bestond. De recensent toonde vervolgens eenige leemten en duistere punten aan, en eindigde met de verklaring dat de opsomming dier gebreken was geschied om bij een volgenden druk den *Gids* zoo betrouwbaar mogelijk te doen zijn.

Ook ik wensch den *Gids* zoodanig, dat hij den milicien niet in den steek late wanneer deze hem om raad vraagt, doch vooral dat hij hem niet verkeerd wijze, daar deze handeling het vertrouwen dat men in hem stelde, zou schokken.

Zoo is m. i. de bepaling van desertie (bladz. 23) niet genoeg toegelicht; zij kan zelfs voor den man gevaarlijk worden, indien de meerderheid der leden van den krijgsraad het gevoelen is toegedaan dat desertie is: »Alle opzettelijke verwijdering van het korps, kantonnement of garnizoen, verder dan één uur afstands, zonder behoorlijk verlof, gepleegd door een militair aan dat korps, kantonnement of garnizoen verbonden».

De (op bladz. 36) aangegeven wijze van salueeren wanneer men een paard aan de hand heeft, kan tot groote onaangenaamheden en zelfs tot straffen leiden, zoolang niet in onze Reglementen is voorgeschreven dat het salut op die wijze moet gegeven worden.

De verklaring van »Hierarchieke weg» (bladz. 39) is niet juist; de uitzondering wordt reeds door de Schrijvers in den *Gids voor den Milicien-Korporaal der Infanterie* aangegeven.

Op bladz. 45 wordt vermeld, dat door den Compagniescommandant van tijd tot tijd avondpermissie kan worden verleend. Art. 99 *Inwendige dienst* geeft den Compagniescommandant iederen dag hiertoe het recht.

Op bladz. 67 wordt vermeld dat zich op den linkervleugel van het vizier, verdeelstrepen bevinden voor de afstanden van 100 tot en met 1800 M.; de verdeelstreep voor 100 M. is echter niet aanwezig.

Op bladz. 72 wordt den schildwacht voor het geweer de verplichting opgelegd, *in 't geweer* te roepen voor het aflossen der posten. Het *Reglement voor den Garnizoensdienst* spreekt in art. 127 wel van *een appèl* dat gehouden wordt, doch schrijft niet voor dat de wacht alsdan *in het geweer* moet komen.

Op dezelfde bladz. staat dat de wacht in 't geweer komt voor Ministers die zich namens den Koning naar de Staten-Generaal begeven. Waar is dit voorgeschreven?

Op bladz. 73. De wacht komt in het geweer voor *alle* gewapende troepen. Het is mij niet mogen gelukken, het daarop betrekking hebbend artikel in den *Garnizoensdienst* op te sporen.

Op bladz. 78. Welke voordeelen, behalve verhooving van soldij, geeft de chevron voor scherpshutter?

Het schatten van afstanden op bladz. 79 kon m. i. gevoegelijk weggelaten worden; bij het schatten met de korrel is niet aangegeven waar het oog moet geplaatst worden.

Bladz. 82. 4°. De tirailleur moet trachten waar te nemen wáár zijn schot valt. — Of hij echter kans heeft daarin te slagen?

Het woord »meineedig» is in de bepaling van deserteur op bladz. 92 niet op zijn plaats. Onder meineed verstaat men de tekortkoming aan een verplichting die men op zich genomen heeft krachtens een met eed bevestigde belofte. Aangezien de Ned. soldaat geen eed doet, kan er dus van meineed geen sprake zijn.

Verder slopen er nog eenige kleine fouten of onnauwkeurigheden in het boek.

Bladz. 14. kanon: mv. kanonnen.

Bladz. 39. Het dragen van zeemlederen handschoenen is *niet* aan alle manschappen geoorloofd. (Zie art. 152. *Inw. dienst.*)

Bladz. 48. Per spoor reizende militairen betalen volgens het militair tarief, dat ongeveer overeenkomt met de halve vracht.

Bladz. 62. De vervaardiger van ons geweer Kl. kal. heet de Beaumont.

Bladz. 65. Afnemen van den loop. Klemt de loop, zoo wordt met de hand zacht op de versterking geslagen (Zie § 45 W. en S.).

Bladz. 72. Orde, mv. orden.

Bij het doorbladeren van den *Gids voor den Milicien-Korporaal der Infanterie* viel mijn oog op eenige punten waarover ik het niet geheel met de Schrijvers eens ben, of waarover ik met genoegen eenige opheldering zou ontvangen.

Bladz. 19. Art. 68. De korporaal lette er op dat de man die in arrest gesteld wordt, geen snijdende voorwerpen bij zich hebbe. Wil dit zeggen dat hij hem het *zakmes* moet ontnemen? Uit art. 69 *Inw. dienst* is dit niet af te leiden.

Bladz. 23. Dat de schildwachten bij het aflossen front naar elkander zullen maken, staat niet in den *Garn. dienst* voorgeschreven. (Zie art. 137).

Op bladz. 24 wordt gesproken van een Permissiebiljet waarvan ieder man voorzien moet zijn, die zich na bezetten tijd op straat bevindt. Mij is het bestaan van zulk biljet onbekend.

Op bladz. 29 wordt den commandant van den examineertroep de raad gegeven, bij nacht burgerpersonen of deserteurs, die zich aanmelden, terug te zenden tot het aanbreken van den dag. Wanneer deze raad werd opgevolgd, zou de vijand op eene zeer gemakkelijke en ongevaarlijke wijze kunnen te weten komen, hoeveel dubbelposten wij hebben uitgezet en hoe de richting der voorpostenketen is.

Verder wordt nog op bladz. 22 gezegd: Meldt zich bij dag eene patrouille eener andere wacht of afdeling bij de postenketen en wordt de aanvoerder niet persoonlijk door den examineertroep gekend, dan vraagt men, evenals bij nacht, het woord. Uit § 193, punt 10 en § 205, punt 20, *Voorschrift op den Velddienst*, blijkt dat het woord over dag niet altijd bekend is.

Dat ook deze aantekeningen er iets toe mogen bijdragen om de *Gidsen* een stap nader tot de volmaaktheid te brengen, of waar ik gedwaald mocht hebben ter mijner leering mogen strekken, is de wensch van

M., 15 Oct. 1885.

J. N.

Militaire Sprokkelingen.

Komaan *Spectator*, laten wij ons vooreerst maar geen illusieën meer maken, over het spoedig aanbreken van dien reeds zoo lang verbeidden veel belovenden dageraad, die onze levende strijdkrachten, vooral die groote fractie daarvan, de schutterijen, zal wekken uit den langen slaap. Die grondwetsherziening! wat een prachtig universeel middel, om de meest dringend geëischte hervormingen op de lange baan te schuiven. En als de Grondwetsherziening er eindelijk zijn zal, och dan zal het nog wel met onze nieuwe militaire wetten gaan, als in België met de wet op de legerreserve.

Wat een woorden, wat een papier al verspild, over die verbetering onzer levende strijdkrachten, die immers geen uitstel gedooft. En na zooveel gepraat en geschrijf, gaat de Kamer over tot de *orde van den dag*.

O leuke, onverstoorbaar flegmatieke Kamer! wat herkent men in veel uwer parlementaire besluiten, het bloed der Heeren van Alblas. Wel zeker, of ge gelijk hebt, gaat maar over, maar steeds over tot de orde van den dag.

Gij zijt in staat, in uw onbegrensd vertrouwen op den God van Nederland en op de logica uwer deftige betoogen, éénmaal nog Europa te verbazen, als gij met stoïcijnse kalmte den Volke zult verkondigen:

»de Kamer gelezen de oorlogsverklaring, gezien het overschrijden onzer grenzen door de vijandelijke legers. Gaat over tot de orde van den dag.»

Enfin het is nu dus duidelijk, dat er met de schutterij vooralsnog niets degelijks, afdoends te beginnen is. *Le plus clair* van al wat daarover is gezegd, en door couranten en tijdschriften is verbreid, is dat men ons niet alleen, maar ook den vreemdeling eens goed aan het verstand heeft gebracht, hoe treurig het wel met onze levende strijdkrachten, dus met onze weerbaarheid gesteld is. Dit laatste vooral spijt mij, *Spectator*. Maar 't schijnt wel bij ons een manie geworden, om ons zelve nog meer af te breken, dan verdiend is, en men vergeet dat de vreemdeling het leest. Het oude Hollandsche spreekwoord: »die zijn neus schendt enz.» wordt even hard vergeten, als het niet minder aanbevelenswaardige »laver son linge sale en

famille." Of vergeten wij dat soms niet, als we in onze geschriften zóó scherp critiseeren, dat er ten slotte niets goeds meer aan ons overblijft. Zie eens b. v. hoe streng onze manoeuvres van den afgeloopen zomer hier en daar beoordeeld zijn geworden. Dat er veel is op te merken, wat nog niet is zooals het wezen moest; dat er b. v. in de beschouwingen, die wij in *De Militaire Gids* over onze groote oefeningen aantreffen, veel waars is, geef ik gaarne toe.

Maar zijn er ook niet tal van aanmerkingen, die zich zoo gemakkelijk laten uitspreken, zonder dat ze door bewijzen gestaafd worden. Als een v. MOLTKE onze oefeningen gadeslaande decreeteert: dat de bevelvoering weifelend is, of dat er niet genoeg tactisch verband, nog geen betrouwbare vuur-discipline bij onze jonge infanterie zijn waar te nemen, dan heeft die algemeene beschuldiging van de zijde van een man van zooveel gezag, waarde; ook zonder dat zij door bepaalde feiten wordt gestaafd. Maar zoodra een ongenoemde een streng afkeurend oordeel uitspreekt, moet dat helder bewezen worden, met aanwijzing van plaats, tijd en toestand, anders zien wij daarin slechts pedante algemeenheden. En het ongeluk is dat het groote publiek dan alleen naar die algemeenheden oordeelt, en onze oefeningen daardoor in een ongunstig, ja een enkele maal zelfs in een belachelijk daglicht worden gesteld. Zoo is het dan onze eigene schuld, dat b. v. onze Indische kameraden, die wel alleen op zulke beoordeelingen moeten afgaan, een weinig hoog denkbeeld van onze oefeningen, van ons »oorlogjespelen" krijgen, dat onze naburen het legertje voor nog veel meer achterlijk houden, dan het werkelijk is. Men is bij die bureu in dit opzicht slimmer. Wij hebben degelijke artikelen gelezen van de hand van schutterij-officieren over de gebreken dier wapenmacht, maar wij hebben daarneven ook beschouwingen aangetroffen, waarin de hierboven door ons in herinnering gebrachte spreekwoorden, geheel worden miskend. Waarlijk mijne Heeren! wij kennen thans de gebreken, die ten gevolge der lamme wet onze burgerwacht aankleven; zij zijn te dikwerf, op te veel tonen reeds verkondigd.

En de regeering weet ze even goed als wij, zij bewijst dat. Maar waartoe dan nog uit eigen boezem die gebreken zoo overbodig herhaald, zoo zwart voorgesteld? Nog eens, denk er om, ook tot den vreemdeling dringt uw stem door. Laat ieder in zijn kring beginnen met te doen wat hij doen kan, om mede te werken tot het bereikbare bij de helaas nog bestaande orde van zaken, laat daarbij in waardigen toon en vorm, met de bezadigdheid die gewoonlijk ondervinding en *waarachtige* belangstelling onderscheidt van andere drijfveeren, op wenschelijke hervormingen de aandacht gevestigd worden van de regeering, *zoolang deze blijkt voor de bestaande gebreken blind te zijn.*

Maar van het oogenblik dat het toch zoo duidelijk is, »qu'on ne fait que prêcher des conyertis", laten daar toch niet *te velen* er genoeg in scheppen, nog eens en nog eens te smalen en te schimpen op algemeen reeds erkende fouten; en zaken die ons helaas niet tot eer strekken, niet onnoodig zoo

luide verkondigen. Menige goede zaak, menig loffelijk streven naar vooruitgang, hebben bij ons al schipbreuk geleden, door het Veto van een Volksvertegenwoordiging, die maar al te geneigd is *het goede* niet te willen, omdat men haar het bewijs geleverd had, dat het niet *het beste* was. Wij komen zodoende geen streep verder, en jaar in, jaar uit blijft het bij ellenlange betoogen over en weer, bij onvruchbaar gekibbel en parlementaire tijdverknoeierij. Het is daarom, *Spectator*, dat wij met *genoegen* de bezadigde, billijke beschouwingen lezen, die over de schutterijplannen der regeering, in het laatste nummer van dit tijdschrift voorkomen. Wel is tegen sommige dier plannen gegronde bedenking te maken; wel gelooven wij b. v. dat het denkbeeld om ons *à l'instar* van de Belgische »chasseurs-éclaireurs” bereden schutters te bezorgen, in de practijk niet veel geven zal. Het houden van rijpaarden, in het algemeen de paardenliefhebberij, is zelfs bij onze gefortuneerde jongelui lang zoo inheemsch niet als in België; die leden der »corps spéciaux” hebben zich buitendien daàr *vrijwillig*, buiten den drang van de wet verplichtingen opgelegd, die wij vreezen dat bij ons niet in den smaak zouden vallen.

Maar toch, in het licht dat de Schrijver van bedoeld artikel over die regeeringsplannen werpt, zal wel ieder onbevooroordeelde naast het *onvolkomene* daarvan, ten minste ook *het goede* willen erkennen.

Parti-pris alleen blijft blind daarvoor.

Als men noodzakelijk een nieuw stel kleeren noodig heeft, al is die eisch ook nog zoo billijk, moet men dan omdat die nieuwe kleeren geweigerd worden, omdat zij, die ze te verstrekken hebben, ze voor het oogenblik niet geven willen, en ze ons pas toezeggen over eenigen ja wie weet hoe langen tijd, de oude niet zoo goed mogelijk herstellen, opdat wij er ten minste niet al te schamel zullen uitzien, niet nagenoeg ongekleed zullen blijven, *in afwachting van beter*, vooral als dat herstellen betrekkelijk zoo goedkoop te doen is? Wie zegt u dat het te wachten bezoek zoolang zal uitblijven, totdat gij in de nieuwe plunje zit. En als het vroeger komt, moet ge dan »en pan volant” de deur gaan openen? Want denk er om, de bezoeker dien ik hier bedoel, laat zich geen »belet” geven, of uitstellen tot later.

Ja, *Spectator*, er wordt bij ons nog al eens misbruik gemaakt van het voorwendsel dat maar steeds op hetzelfde aanbeeld moet worden gehamerd. Ik laat daàr, dat men zodoende van sommige onderwerpen oververzadigd raakt; dat kwaad is zoo groot niet, men is niet verplicht anderen in theoretische herkauwerijen te volgen. Maar niet zelden vervalt men door de zucht om de zaken nog eens duidelijker dan alle voorgangers te stellen, in het »qui prouve trop enz.”

Gij weet hoe ik b.v. zelf een warm voorstander ben van het navolgen van andere legers in hun recruteeringswijze, hoe ik ook wel eens een lans gebroken heb voor het moderne beginsel van algemeenen dienstplicht. Maar

nadat zooveel anderen met mij, en beter dan ik, het volk over dat nationaal belang gepredikt hebben, geloof ik dat de voordeelen en bezwaren die dat stelsel aanbrengt, vrij wel onder de denkende klassen, als algemeen bekend kunnen worden aangenomen, en dat dus het oogenblik gekomen is, het publiek daarmede een beetje met rust te laten. Het is zoo gevaarlijk *quand-même* nieuwe gezichtspunten te willen ontdekken in vrij wel uitgeputte quaestiën. Op een gegeven oogenblik raken sommigen in hun ijver vrij verrassend aan het aanvoeren van argumenten, die meer tegen dan vóór een zaak zouden spreken. *Spectator*, laten wij gerust zeggen, dat als de onvermoeide, langjarige loffelijke pogingen van den zoo hoogst eerbiedwaardigen grondlegger van het Anti-Dienstvervangersbond, nog geen practisch resultaat hebben kunnen uitwerken, dat resultaat langs den weg van zoodanige propaganda, in ons land niet is te bereiken. Door zoo dikwerf in herhalingen te vallen, brengen wij vrees ik, het belangstellend publiek ten slotte de zucht op de lippen; »Oh! encore cette scie».

Als het toch niet helpt, moet men van sommige onderwerpen afscheid weten te nemen, tenzij men daarin werkelijk *nieuwe*, krachtig sprekende argumenten hebbe ontdekt. Naar het schijnt houdt de meerderheid onzer Volksvertegenwoordigers zich op militair terrein, toch veel liever met kleine beuzelachtige dingen op, die waarachtig meer in de »chronique scandaleuse» van courantjes zonder eenige moraliteit, dan in de beraadslagingen van 's lands vergaderzaal te huis behooren. Een detail van den dienst, een grievenreclame, een incident met een officier vooral; nog eens b. v. de zooveel geruchtmakende »zaak» der Haagsche huzaren-officieren, zijn dat soms, *Spectator*, zoogenaamde »militaire belangen»? Moeten over dergelijke kleinigheden Ministers en Kamer zich het hoofd breken? terwijl de laatste waar het groote klemmende zaken betreft maar liever overgaat tot de orde van den dag? Mijn hemel, mijn waarde vriend, wat een leven is er niet gemaakt over die vrij onschuldige gevolgen van een ietwat rumoerig diner de corps. Zou men niet zeggen dat er moord en brand bij te pas gekomen waren? Wat een groote woorden van »rechtsverkrachting», van »gelijk recht voor allen»; van »omkoopning van politie en justitie», zoo geschikt voor partijmannen om van hun onkreukbaar puriteinsche gevoelens te doen blijken. Kom, kom, de heele zaak ware voorheen eenvoudig én voor het heil dier officieren, én voor het prestige dat wij ondanks zulke hoewel betreurenswaardige dan toch vergeefelijke fouten, hoog moeten houden tegenover de natie, op het rapport bij den Regimentscommandant met een flinke *sans-prendre*, en desnoods een paar dagen »de pot in» afgedaan geweest. De gevangenen, de tuchthuizen zelfs, zouden overbevolkt zijn geweest, als men in de jaren van '30, alle jonge luitenants zoo kwaadaardig was gaan vervolgen voor een »Huzarenstreich», voor een beetje kabaal ná een diner, een paar gebroken glazen, of een ietwat beschadigden burger, die trouwens bij zijne in ons land vrij wel algemeene antipathie tegen den officier, niet

zelden die averij uitlokt. Ik verdedig dat rumoerig gedrag in het openbaar van die officieren, ce manque de tenue, volstrekt niet; ik vind trouwens dat men zijn avond onder kameraden beter besluiten kan, maar ik herhaal dat vroeger »on en voyait bien d'autres". Die thans zoo ongenaakbaar deftigen hebben zeker geen bloedverwanten in het leger van '30 gehad. In het zoo hoog geroemde Duitsche officierskorps, waarvan diezelfde heeren ná hun vacantie-reis aan den Rijn den mond vol hebben, komen dergelijke incidenten na een opgewonden kameraadschappelijk maal vrij wat meer voor; maar ik twijfel er aan, of dáár ook voor zoo iets de heele magistratuur in de weer wordt gebracht; of dáár Ministers ter verantwoording worden geroepen, omdat misschien de zaak — als het den naam van zaak verdient — met wat fooien gesust is. Que diable on paie les pots cassés, en dat is hier geschied. Ik acht het een treurig verschijnsel, *Spectator*, dat tegenwoordig »alles in de Kamer te recht komt"; dat de zoogenaamde publieke opinie, opgezweept door laffe even slecht geredigeerde als slecht gezinde courantenartikelen, Kamerleden aandrijft, tot het besteden van hun tijd, hun aandacht, hun werkkraft aan zulke prul-incidenten, in stede van de handen met wat meer energie aan grootscher werk te slaan. In de kleinste dienstzaken moet de chef, ja moet ieder onzer tegenwoordig zich afvragen: »zou het ding misschien niet in de Kamer komen?" O, ja, wij moeten allen, tot den jongste toe, zonder zwakheden, onfeilbaar, even deftig zijn als die puriteinen; maar de bezoldiging kan wel wat minder deftig zijn. En als de vijand voor de deur zal staan en de deftigen zullen overgaan tot de orde van den dag, zullen die minder deftigen goed moeten maken, wat de anderen met hun gezemel zullen hebben verwaarloosd. Zoo is het helaas altijd en overal geweest, waar men sinds lange jaren den soldaat niet noodig had.

Ge ziet, mijn waarde *Spectator*, bijzonder opgewekt gestemd is uw Sprokelaar niet, op het oogenblik dat weer een jaar gaat wegzinken in der eeuwen schoot. Hoe kan het ook eigenlijk anders als men ziet, hoe weinig schreden wij in zoo'n verloopen jaar vooruitgingen? Ik bedoel niet in de ranglijst. Dien sinisteren wedloop met hindernissen bekijk ik niet eens meer. Als men daarbij in de toekomst »bon premier" zal aangekomen zijn, ben je ook met één sprong verder in je graf. Je krijgt kippenvel als je die jaartallen beziet; er is al een beetje kerkhoflucht aan het einde van de baan; en het verstandigste is nog maar, *Spectator*, dat we niet ongeduldig vooruit kijken. Wij kunnen ons dan ten minste nog zoo wat wijs maken, dat wij nog flink in de baan meeloopen.

O, er zijn in dat afgelopen jaar ook wel lichtpunten. Wat groote zaken betreft, behoort daartoe zeker b. v. het geheel ander stelsel van oefeningen bij de infanterie. Nu die methode van meer zelfstandig oefenen der compagnie, zoowat »ingelebt" begint te raken, is men algemeen daarmee meer ingenomen dan in den aanvang. Het blijft echter jammer dat wij juist niet

omgekeerd te werk gaan, wat de tijdverdeeling betreft, en niet, evenals in België b. v., onze jongste lichting in het najaar krijgen. Dan zou die lange winter, die zich zoo goed eigent voor degelijke theorieën en detail-onderwijs, onze miliciens beter *voorbereid*, beter onderlegd brengen in de periode van de grootere zomeroefeningen, waarin ze nu overhaast, hals over kop gestuurd worden, zoodat het den meesten daarbij van al het nieuws schemert. Thans gaan wij de meer vruchtdragende theorieën houden, als de praktijk, de toepassing dus, achter den rug is. Mosterd na den maaltijd. Maar 't is waar, om dat stelsel toe te passen van eerste opkomst in den winter, zouden er natuurlijk ook weer in veel garnizoenen exercitie-loodsen moeten worden opgericht, en daaraan zal men niet spoedig willen. Toch doet zich daartoe de behoefte reeds nu ook gevoelen. De winters, zooals wij in de laatste jaren hadden, brengen soms dagen achtereen de noodzakelijkheid mede, om den troep uitsluitend in of nabij de kazerne te oefenen. Uit gebrek aan geschikte localiteit kan men dikwerf niet anders als die kleine compagnieën zoo wat »bezighouden”.

Wat b. v. vooral voor den winter, een mijns inziens aanbevelenswaardige zaak zijn zou, is de aanleg van zoogenaamde »Springtuinen” dicht bij de kazerne, zooals b. v. de Militaire Academie er eene bezit, en die hier en daar, — ik meen b. v. te Deventer — door het initiatief van den chef ontstaan zijn. Met wat hout en aarde, een kleinen vrijstaanden muur of een schutting, kan men onze miliciens al heel aardig oefenen in het overschrijden van hindernissen, zooals zij te velde voorkomen; eerst ongewapend, daarna met pak en zak. Daarbij komt al heel gauw een goed werkende emulatie in het spel. Ik zie daarin meer heil dan in het eeuwig hangen aan een rekstok, of in die kabalistische figuren en onsierlijke contorsies met armen en beenen, die een voorbijganger meer aan een soort afgodendienst dan aan militaire dressuur doen denken.

Een volgende maal, *Spectator*, spreken wij nog eens samen ook over het »bezighouden” der officieren in den winter. Want hoezeer ook ingenomen met de zelfstandige oefening onzer compagnie, bij de waarlijk soms belachelijke numerieke zwakte daarvan in den winter, brengt dat stelsel mede, dat nog meer dan vroeger drie of vier officieren het werk doen, dat gemakkelijk en beter door één kan verricht worden. Wil men dan toch gaarne ons niet te veel vrije uren laten, welnu laten wij eens zien, of er niet nog tal van zaken zijn, waarmede men ons nuttiger én voor ons zelven én voor den troep, en aangenamer, — of is men voor dat laatste nog altijd zoo bang — kan bezighouden dan met het krijgspel of met collectieve behandeling van zaken, waarmede de officier individueel zich even goed *kan* en *moet* vertrouwd maken.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Het vervaardigen van terreinschetsen op het oog en den pas.
Voor onderofficieren en korporaa's der Infanterie samengesteld
door C. G. KAMERLING, 1ste Luitenant-adjutant der Infanterie. Met 2 platen. 's Gravenhage, De Gebroeders VAN CLEEF, 1885. Prijs f 0,50.

Blijkens het Voorschrift op den velddienst, bij ons leger in gebruik, wordt van den onderofficier een voldoende bedrevenheid gevorderd in het vervaardigen van eenvoudige terreinschetsen en wordt zelfs als regel aangenomen, dat in alle gevallen, waarin daartoe eenigszins aanleiding bestaat, de in te dienen rapporten van zulk een schets zullen vergezeld gaan. Natuurlijk is daarbij de bedoeling de rapporten door de schets te vereenvoudigen en duidelijker te maken. Het lijdt dus geen twijfel of ieder onderofficier zal de kunst moeten verstaan door een eenvoudige teekening het terrein aan te duiden, waarop hij eenige oorlogshandeling heeft verricht, en die handeling door teekens voor te stellen.

In den regel zullen die schetsen op het terrein vervaardigd en met de eenvoudigste hulpmiddelen op het oog moeten worden geteekend. Hoe gemakkelijk dit nu ook moge schijnen, voor iemand, die zich voldoende geoefend heeft in het vervaardigen van topographische teekeningen, zoo leert toch de ondervinding dagelijks, dat de practijk moeilijkheden oplevert, die alleen door voortdurende oefening kunnen worden overwonnen. Daar echter van een oefening zonder leiding weinig goede resultaten zijn te wachten, heeft naar onze meening de heer C. G. KAMERLING een goed werk verricht met het samenstellen van een werkje, waarvan wij hierboven den titel hebben vermeld.

't Ligt niet in onze bedoeling dit werkje van bladzijde tot bladzijde te volgen. Alleen willen wij de opmerking maken, dat overdreven duidelijkheid tot onduidelijkheid leidt en te veel toelichting soms verwarring en misverstand veroorzaakt. Daarom moet in een handleiding, die ook voor den minder ontwikkelde bestemd is, alles vermeden worden, wat niet strikt noodzakelijk is. Zoo had o. a. de verdeeling van hoeken in graden, minuten en seconden veilig achterwege gelaten kunnen worden.

Ook het afpassen van afstanden is wel wat overdreven uitvoerig behandeld. Het komt daarbij hoofdzakelijk aan op gelijkheid van den pas en op nauwkeurig tellen van de dubbelpassen en zoolang er nog maar sprake is van voorbereidende oefeningen, zou het ons wenschelijk voorkomen deze te verrichten met ploegen van vier of vijf personen en bij elke 100 dubbelpassen even stil te staan. Allicht zal dat beter resultaat opleveren dan het op bladzijde 21 aangegeven middel. Het schatten van afstanden kan bij het maken van terreinschetsen weinig nut opleveren en had dus niet zoo uitvoerig behandeld behoeven te worden. De samensteller van het werkje schijnt dat zelf gevoeld te hebben en gaat althans tot de behandeling daarvan niet over, alvorens zich daaromtrent eenigszins te verantwoorden. Hij streeft daarmee intusschen het doel voorbij en stelt zich bloot aan het gevaar, dat de minder ambitieuze leerling de schatting gelijkstelt met de meting.

Ook het oriënteren op het terrein is een belangrijke zaak, maar de middelen daarvoor aangegeven zijn o. i. evenals in het Voorschrift op den velddienst wel wat overdreven. Die schijngestalten van de maan, dat manoeuvreeren met een horloge, dat onderzoek van boomen, mierenhoopen enz. zijn middelen waaraan wij niet veel waarde hechten. Een eenvoudig zakkompas is binnen ieders bereik en bewijst bij het terreinteekenen meer diensten, dan zon, maan, sterren en alle andere zaken samen, en dat niet alleen bij het oriënteren, maar ook bij het meten van hoeken.

Dat de oefeningen op het terrein moeten voorafgegaan worden door oefeningen binnenskamers, is een alleszins juiste opvatting, maar waarom daarbij geen gebruik gemaakt mag worden van een liniaal of ander hulpmiddel, is ons niet duidelijk. Men moet de zaak niet moeilijker maken dan zij is, en een potlood als liniaal gebezigd of een stukje dubbel gevouwen papier kan men toch zelfs op het terrein wel aanwenden. Vooral bij het teekenen van rechte wegen is een potlood zoo gemakkelijk; men behoeft het slechts even verder te rollen om de tweede lijn van den weg zonder eenige moeite evenwijdig met de eerste te trekken en de schets zal daardoor zeker aan netheid en dientengevolge aan duidelijkheid winnen. Bij de oefeningen op het terrein moet men met de eenvoudigste beginnen en daartoe b. v. eerst rechte wegen met het aangrenzende terrein in teekening laten brengen. Is daarin eenige vaardigheid verkregen, dan kan men overgaan tot eenvoudige kleine veelhoeken, waarvan eerst de omtrek wordt geschetst, dat wil zeggen eerst de wegen die den veelhoek begrenzen, en dat op de wijze als hierboven werd aangegeven, waarna het inwendige vanzelf weinig moeilijkheden meer zal opleveren. Een doelmatige keus van het terrein voor de eerste oefeningen, een oordeelkundige voorbereiding en een actieve leiding zullen de beste vruchten afwerpen, maar men blijve dan daarbij niet hangen aan kleinigheden zooals b. v. de op bladzijde 31 aangegeven wijze om de kromming van een weg te bepalen.

Bij het vervaardigen van terreinschetsen tot veldwachtrapporten behorende, verschillen wij van gevoelen met den heer C., waar hij aanbeveelt de teekening altijd zoodanig op de rapportkaart te plaatsen, dat de veldwacht zelf aan de onderzijde komt. In het voorschrift op den velddienst is dat niet bepaald, al is

het toevallig op het daarbij behoorende plaatje zoo genomen. Het komt ons wenschelijker voor als regel te stellen, dat het noorden altijd naar boven moet worden genomen, omdat daardoor het overzicht eenvoudiger wordt voor den voorpostencommandant, die niet een enkele, maar verschillende schetsen met zijn kaart zal moeten vergelijken.

Ten slotte meenen wij nog te moeten opmerken, dat het maken van terrein-schetsen met gekleurd potlood volledigheidshalve niet onvermeld had mogen blijven.

Met deze opmerkingen bevelen wij gaarne ons kader het gebruik van dit werkje aan; de prijs is gering en zal dus niemand afschrikken.

v. M.

Oorlogsoverdenkingen.

In de *Javabode* van 24 Juni 1885, N°. 145 en volgende zijn als hoofdartikel opgenomen de »oorlogsoverdenkingen» van den gepensionneerden Majoor TIMMERMANS, waarvan aan de redactie van de *Spectator* een exemplaar werd toegezonden.

Het zal niet gezegd behoeven te worden, dat zij op Atjeh betrekking hebben, maar gelukkig kunnen wij den lezer dadelijk geruststellen met de verzekering, dat het geen personenstrijd is, waarvan wij thans melding maken. Het tegendeel is waar. Elke hardheid of onaangenaamheid wordt door den Schrijver vermeden, die, zooals hij zegt, zijn denkbeelden geheel vrijwillig en met vertrouwen aan opmerkingen van anderen onderwerpt, overtuigd dat, hoe onzinnig »zijn» wijze van ageeren ook moge beschouwd worden, er toch altijd iets goed uit te putten is.

»Met onzen toestand in het Atjehsche is het thans zoo gesteld, dat krachtige, »afdoende maatregelen noodzakelijk zijn geworden, niet alleen om ons gezag in »het vervallen verklaarde rijk te handhaven, maar ook om ons gezag in andere »wingewesten te behouden. Een derde Atjehsche veldtocht zal daartoe noodig »zijn; en waarlijk, om een onaangename zaak voor goed uit te maken, is het »toch verkieselijker en voordeeliger, honderd millioen in eens te besteden, dan »gedurende een twintigtal jaren meer dan het dubbele te moeten uitgeven en »niets dan nadeel te behalen. Nu wij eens dien ongelukkigen oorlog zijn begonnen, »moeten wij den krijg wel volhouden en op eervolle wijze beëindigen, want aan »terugtrekken mag in geen geval worden gedacht.»

Ziedaar het uitgangspunt van de redeneering door T. gevolgd. 't Zou niet in onze gedachte zijn opgekomen de denkbeelden van den Schrijver zoo maar rondweg onzinnig te noemen en dat ligt ook geenszins in onze bedoeling. 't Is slechts de herhaling van zijn eigen woorden, die wij hierboven neerschreven. Dat zij den lezer vreemd in de ooren zullen klinken achten wij zeer waarschijnlijk; op ons althans maakten zij een zeer vreemdsoortigen indruk.

Maar niet alleen die woorden komen ons bedenklijk voor. Ook het uitgangspunt van T's redeneering schijnt ons niet juist toe. Beter in eens honderd millioen te besteden dan meer dan het dubbele in een twintigtal jaren! Welk

goed financier zal hem dat nazeggen, en wie levert het bewijs, dat daardoor betere uitkomsten zouden verkregen worden dan wij tot dusverre verwierven?

Na deze korte opmerking zullen wij den Schrijver verder volgen. Dat hij niet alleen nu zijn gedachten aan den Atjeh-oorlog wijdt, maar die belangrijke aan gelegenheid reeds bij het begin van den strijd zijn belangstelling heeft opgewekt, bewijst hij door het publiceeren van zijn brieven aan den Generaal KNOOP, waarvan de eerste gedateerd is 20 November 1873.

In die brieven wordt een operatieplan ontwikkeld, waarvan de kennis althans in hoofdtrekken een vereischte is, om de bedoelingen van den Schrijver te begrijpen.

Dat plan, ontworpen voor de tweede expeditie, wordt nu voor een eventueelen derden veldtocht opnieuw aanbevolen en is in korte woorden het volgende:

Het Atjehsche rijk wordt door vier volkstammen bewoond, die in gebruiken, levenswijze, gewoonte en taal vrij scherp van elkander onderscheiden zijn: Atjehers, Pedireezen, Maleiers en Batakkers. De twee eerste staan onmiddellijk onder den Sultan en bewonen voor het meerendeel de noordelijke, noordwestelijke en noordoostelijke streken van het rijk. De zoo goed als onafhankelijke Batakkers houden zich op in het gebergte, terwijl de westkust van af Wailah tot Troemon bijna uitsluitend door de Maleiers wordt ingenomen, die slechts in naam onderworpen, eigenlijk van den sultan afkeerig zijn. Analaboe, tot dat gebied behoorende moet door een goeden weg met Groot-Atjeh verbonden zijn, die door de inlanders in vijf of zes dagen kan worden afgelegd.

Door het in bezit nemen van deze plaats wordt het Maleische gedeelte grootendeels voor goed van Atjeh afgerukt. De bevolking, die zeer talrijk is, zal op onze hand zijn en ons ondersteunen of minstens genomen onpartijdig blijven en de rijkdom van de landstreek waarborgt ons de beschikking over belangrijke hulpmiddelen. Analaboe moet dus de operatiebasis worden, terwijl verder volgenderwijzer moet worden geageerd.

De geheele expeditionnaire macht, die 12 bataljons, 3 batterijen, 2 compagnieën, vestingartillerie, een detachement cavalerie, 2 compagnieën mineurs en sappeurs, 1 compagnie genie-werklieden, 3000 dwangarbeiders en 300 vrije koelies telt, wordt verdeeld in 3 brigades. De eerste ter sterkte van zes bataljons, een batterij, een compagnie vestingartillerie, de cavalerie, een detachement genie-werklieden benevens 2000 dwangarbeiders en 100 vrije koelies ontscheept in zijn geheel te Analaboe en legt op een geschikt punt een versterking aan, waarvoor als blijvende bezetting twee compagnieën infanterie, een detachement vestingartillerie, de noodige genie-werklieden en 400 dwangarbeiders worden bestemd. De transportvloot blijft op de reede onder bescherming van een viertal oorlogschepen; voor deze vestiging worden 8 dagen noodig geoordeeld.

Zoo spoedig mogelijk, reeds den tweeden dag, wordt de brigade in de richting van Groot-Atjeh voortuitgeschoven en volbrengt den marsch, van étape tot étape voortgaande, in 16 dagen.

De tweede brigade, samengesteld uit 4 bataljons, 1 batterij, $\frac{1}{2}$ compagnie vestingartillerie, een detachement mineurs en sappeurs, een detachement genie-werklieden, 500 dwangarbeiders en 100 koelies, wordt bestemd voor Groot-Atjeh,

landt daar gelijktijdig met die te Analaboe en vestigt zich op een geschikt punt, daarbij gebruik makende van de goede gezindheid van Marassa en bedreigt de hoofdstelling, maar wacht met den definitieven aanval tot dat de eerste brigade den kraton genoegzaam is genaderd. De tweede brigade moet dus de aandacht van den vijand tot zich trekken en zoo de eerste gelegenheid geven om zonder grooten tegenstand den tocht te volbrengen. Eindelijk wordt de derde brigade, uit de overige troepen bestaande te Pedir ontscheept op hetzelfde oogenblik, dat de beide andere voet aan wal zetten. Die plaats moet met een gedeelte bezet blijven, namelijk door 300 man van de marine-landingsdivisie met de noodige artillerie, genie-werklieden en koelies, terwijl de hoofdmacht door het binnenland oprukt met het doel den vijand van zijn terugtochtsweg naar Pedir of het gebergte af te snijden.

De ontwerper van dit plan rekent er op dat wanneer de eerste brigade den kraton tot op een uur afstand genaderd is, zij ongeveer twee uren van de tweede zal verwijderd zijn en de verbinding door signalen is verkregen. Aldus opereerende wordt de hoofdstelling van twee zijden te gelijk aangetast en het eigenlijke doel beter bereikt, dan wanneer men van een kant oprukt naar de plaats, waar de verdediger al zijn strijdkrachten heeft geconcentreerd.

Het antwoord van den Generaal Knoor wordt niet meegedeeld. We kunnen dus daarover niet oordeelen, maar met verwijzing naar een vroeger door ons in de *Spectator* (1884, N°. 6), ingezonden artikel over snelheid van beweging bij militaire operatiën op Indisch terrein, zouden wij zeggen, dat het geprojecteerde plan onuitvoerbaar zou geweest zijn. Marschen van 16 dagen (den tijd achten wij bovendien veel te gering geschat) langs voetpaden, die in wegen moeten veranderd worden, zijn onmogelijk alleen uit het oogpunt van verpleging. Het groot aantal étappe-plaatsen op zulk een weg benoodigd zou meer troepen verslinden dan de brigade tellen zou en de geheele macht zou verspreid, vermoeid, afgemat, uitgeput en weggesmolten zijn eer men de hoofdstelling halfweg was genaderd. Een afstand van 160 palen! 't Is niet gering. De Generaal MICHIELS gaf bij de 3de expeditie naar Bali (1849) zijn operatieplan op, waarbij nadering van Djagaraga door het binnenland en aanval op de flank op den voorgrond stond, en besloot tot den frontaanval, alleen omdat hij begreep dat de marsch door het binnenland (afstand ruim 8 palen), meer nadeelen zou opleveren dan de aanval op het sterkste gedeelte van de stelling. En, zouden wij vragen, heeft de ontwerper van het hier behandelde operatieplan wel eens nagegaan hoeveel posten er gedurende den aanval op Bondjol (Padrie-oorlog) noodig waren om de gemeenschap open te houden tusschen Matoea en de aanvalstroepen?

Maar ook in een ander opzicht is het voorgestelde plan zwak te noemen. Het is namelijk geheel gebaseerd op een samengestelde beweging van drie brigades, die op het juiste oogenblik in onderling verband moeten handelen ter bereiking van het beoogde doel en waarvan twee door de binnenlanden, dat is door het bergland moeten heendringen om 's vijands rug aan te tasten, zijn aanvoer te belemmeren en zijn terugtocht af te snijden. De geschiedenis is daar om het bewijs te leveren, dat op dergelijke gecombineerde bewegingen niet mag gerekend worden. Al wederom de Padrie-oorlog, de bewegingen tegen Matoea, Bondjol en

de Marapalm, leveren ons doorslaande bewijzen, dat het doel op die wijze niet te bereiken is.

Bergstellingen zijn van nature sterk, zeggen wij den Schrijver na, en juist in de binnenlanden zullen wij die overal aantreffen, en al ageeren wij zoogenaamd in den weg van den vijand, zoo zullen toch die stellingen overal het front naar ons toegekeerd hebben en wij ze moeten aantasten met weinig kans om ze tactisch te omtrekken. Ons oordeel over het voorgestelde operatieplan is niet gunstig en het ligt dus voor de hand, dat wij het ook nu niet zouden kunnen aanbevelen voor een eventueelen derden veldtocht.

Wij kunnen niet inzien, dat op de drie voorgestelde operatielijnen ieder afzonderlijk minder bezwaren zouden worden ondervonden dan tot nog toe op den eenen gevolgdten weg.

Een merkbare versterking van de strijdkrachten zou daarvoor noodzakelijk zijn en zulk een versterking wordt ook werkelijk door den Schrijver voorgesteld: en leger van 45.000 man, uitbreiding vooral van de cavalerie, oprichting van een transportpark, enz. opofferingen dus van schatten gelds zonder geëvenredigd nut. Onze oorlog tegen Atjeh heeft zich gekenmerkt door voortdurende stelselloosheid, of nog beter gezegd door een onvoldoende toepassing van tal van stelsels, door wispelturigheid zonder grens. Eindelijk zijn wij teruggekeerd tot de toepassing van de beginselen, die vroeger op den voorgrond stonden, maar waarvan men is afgeweken tot groote schade van ons gezag. Laat ons nu toch eens blijven bij één gedachte, ons vasthouden aan één beginsel en met vastberadenheid, maar ook met kalmte blijven standhouden en den vijand toonen dat ons gezag gevestigd is en gevestigd blijft, en dat wij het weten te handhaven ondanks den overmoed van de tegenpartij.

Een flink militair bestuur, gesteund in alle mogelijke opzichten, een sterke bezetting van het door ons ingenomen gebied en een mobiele macht, die altijd gereed staat om den vijand, waar zulks noodig mocht blijken, aan te tasten, zullen ons meer blijvende voordeelen verschaffen, dan eenige onderneming in het binnenland.

Geen zwakheid, geen flauwhartigheid, geen geproclameerde vrede, maar krachtig, waardig en beredeneerd optreden en kalmte vooral zijn noodig. En al moge ook al zulk een toestand onhoudbaar schijnen, de uitkomsten zullen beter zijn dan die van een strijd, die onze krachten te bovengaat.

Een burgerlijk bestuur, dat zijn wij met den Schrijver eens, kan ons geen voordeel aanbrengen, maar alleen de bereiking van het einddoel verschuiven.

Kracht alleen kan leiden tot goede uitkomsten en die kracht moet ontstaan uit éénheid van denken en éénheid van handelen, vasten wil en taai geduld, een en ander gesteund door een flinke macht, voor wien instandhouding en zelfs uitbreiding geen kosten mogen gespaard worden. Wanneer wij ons voorloopig zoo staande houden, ons voortdurend meer en meer gegevens trachten te verschaffen omtrent land en volk en van die gegevens te gelegener tijd een wijs gebruik weten te maken, kunnen de voordeelen niet uitblijven, die wij zoolang ondanks de grootsche wapenfeiten hebben moeten derven.

Nog een woord over de Schietwedstrijden in Nederland door
 H. CEELLEN, 1ste Luitenant-adjutant, Regiment Schutterij te
 Rotterdam. — Rotterdam, NIJGH & VAN DITMAR, 1885.
 (Niet in den handel.)

De 1ste Luitenant-adjutant H. CEELLEN, een warm strijder op het gebied van de regeling der schietwedstrijden, die zich als zoodanig reeds meermalen in het openbaar heeft doen hooren, zendt ons thans zijn brochure »*Nog een woord over de Schietwedstrijden in Nederland.*» Wij aarzelen niet, ons bij zijn krachtig betoog tot verkrijging van een juiste en billijke regeling van dit voor de landsverdediging zoo gewichtig onderwerp, aan te sluiten. Kan men de belangstelling in de schietoefeningen gaande houden, slaagt men er in, de concoursen op een billijker grondslag te regelen, dan werkt men ongetwijfeld krachtig mede tot verhooging van de nationale weerbaarheid.

Zooals zij thans zijn ingericht, zegt de heer C., verdienen de wedstrijden weinig sympathie. Met grond mag worden verlangd, dat zij voor de oefening in het schieten practisch nut afwerpen en daartoe is het noodig dat men er mannen voor vinde, die geneigd zijn om met den ouden sleur te breken. Onder deze laatsten vermeenen wij ook den Schrijver te mogen rangschikken; zijn denkbeelden toch komen ons in elk opzicht geschikt voor om het voorgestelde doel te bereiken. Afscheiding tusschen uniformdragenden voorzien van de voorgeschreven bewapening en schutters met geweren en munitie naar verkiezing, komt ook ons voor te zijn een dringende noodzakelijkheid. De tallooze voorbeelden toch, die de heer C. ons geeft van de achterstelling der schutters met model-bewapening door de zoogenaamde schutters van professie, die men als een soort van concoursjagers zou kunnen signaleeren, zijn evenzoo veel bewijzen van een verkeerde regeling. Lofwaardig is het zeer zeker, wanneer men zich in het gebruik van juistheidswapenen van allerlei aard oefent, doch minstens even prijzenswaardig is het, wanneer men zich met het minder volmaakte behelpt, en wil men den lust in het gebruik der normale opleidingsmiddelen levendig houden, dan moet men daarmede in de eerste plaats bij de wedstrijden rekenen. Wij geven daarom aan regelingscommissiën voor toekomstige wedstrijden met nadruk in overweging, de brochure van den heer CEELLEN met ernst te lezen; men neme de proef zuiver en wij zijn overtuigd dat gunstige resultaten niet zullen uitblijven.

D. V.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De spoorwegen en de mobilisatie. Men wijst op het gebrek aan voorbereiding ten opzichte van den dienst der spoorwegen in oorlogstijd. Aankoop van de lijnen door den Staat acht men noodig, noch wenschelijk; maar de verplichtingen der maatschappijen moeten duidelijk omschreven en gecontroleerd worden. Oprichting van een spoorwegregiment acht men dringend noodig. (Sp. M., 1 Déc. 1885.)

Het militair budget der Europeesche groote mogendheden. Een vergelijking stelt in het licht, dat, in betrekkelijken zin, Duitschland de minste uitgaven voor leger en marine heeft. (Allg. M. Z. 1885, N°. 90.)

De bezoldiging en het avancement in het leger. In drieërlei opzicht verkeert het Duitsche officierskorps tegenwoordig in ongunstigen toestand. De bevordering is uiterst langzaam; de pensioenen van de luitenants en kapiteins zijn te gering, zoomede de bezoldiging van de 1ste luitenants en kapiteins 2de klasse. Voorstellen worden gedaan, om hierin verbetering te brengen. (Allg. M. Z. 1885, N°. 95.)

Het Servische leger. (Schw. A. u. G. 1885, N°. 41.)

Het Bulgaarsche leger. (Schw. A. u. G. 1885, N°. 41.)

II. Algemeene krijgskunst.

De kustmilitie. Haar organisatie in de verschillende jaren van haar bestaan. (Sc. M., Nov. 1885.)

Twee voorlezingen over de verdediging van het Britsche rijk. (Slot.) (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 41.)

Het photographeeren van uitluchtballons. Onder al de proefnemingen op dit gebied behooren die van TISSANDIER tot de best geslaagde; een der photographiën op 19 Juni jl. gemaakt, voldoet aan al de vereischten, die men stellen kan. Bijzonderheden omtrent dit photographeeren worden medegedeeld. (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 41.)

De zelfstandigheid der onderbevelhebbers. Bij de tegenwoordige oorlogvoering moet meer en meer naar een gepaste zelfstandigheid bij de commandanten der onderdeelen worden gestreefd. (Allg. M. Z. 1885, N°. 86.)

Het nieuwe verdedigingstelsel van Frankrijk. Beschouwingen over het tegenhouden van een Duitsch leger aan de Jura-grens. (Schw. A. u. G. 1885, N°. 41.)

Over de aanvoerders van ons leger. Men wijst op eenige gebreken in de vorming van aanvoerders in het Zwitsersche leger en geeft de middelen aan, om daarin verbetering te brengen. (Schw. A. u. G. 1885, N°. 11.)

III. Generale staf. Terreinleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Een nieuw kompas. Beschrijving van een nieuw doelmatig kompas van PASCHWITZ tot het opnemen van terrein, tot het zich orienteeren op stafkaarten en tot wegwijzer bij manoeuvres en in vijandelijk land. (Allg. M. Z. 1885, N°. 92.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Invloed van de inrichting der projectielen op de uitwerking, die zij in verschillende, in den oorlog voorkomende gevallen kunnen voortbrengen. Hier worden eerst verschillende soorten van dekkingen beschouwd, en de mogelijkheid besproken, verschanste troepen te treffen, door aanwending van kleine ladingen. Eveneens wordt de aandacht daarbij gevestigd op den verspreidingskegel van de granaatkartetsen. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Déc. 1885.)

Tafels en formules voor de oplossing van vraagstukken, betreffende sterk gekromde banen. De leerwijze van BRACCIALINI. (Rev. d'A., Déc. 1885.)

Overzicht van de tegenwoordig gevolgde wijze voor de regeling van het schot voor vestingen. De planchet van PERRUCHON wordt beschreven, haar gebruik toegelicht. (Rev. d'A., Déc. 1885.)

Samenstelling van schootstafels voor worpvuur. De door SIACCI gegeven leerwijze wordt meegedeeld en daaraan de opmerking toegevoegd dat de tafels van OTTO, gegrond op de wet der 2de machten voor den luchtweerstand, en voor die leerwijze in toepassing gebracht, zuivere uitkomsten opleveren. Voorts wordt gewezen op den invloed van kleine verschillen in aanvangssnelheid en verheffingshoeken op de berekening. (Archiv, Band XCII, Heft 10.)

De practische waarde van eenige formules voor het doorboren van pantseringen. Door de uitkomst van een aantal schietproeven aan verschillende formules te toetsen, komt Prof. KAYSER tot het besluit, dat alleen de Engelsche formules, alsmede die van KRUPP en FROLOW practische waarde hebben; terwijl voor compound-platen nog geen voldoende nauwkeurige wet gevonden is. (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 11.)

De beproeving van repeteer-geweren in Frankrijk. Beschrijving van het tot repeteer-wapen vervormd *Gras*-geweer, waarvan elk jagerbataljon 100 stuks in beproeving heeft gekregen. (Allg. M. Z. 1885, N°. 87.)

Uitkomsten van een rijproef met granaten van 10,5 cM. voorzien van slagdoppen. De proef leidde tot de uitkomst, dat de buizen door het rijden generlei verandering ondergaan. (Schw. A. u. G. 1885, N°. 11.)

V. Militaire administratie en intendance.

Het nieuwe voorschrift op den dienst der kleeding. Ofschoon de centralisatie een goed beginsel is, moet men toch in dit opzicht voorzichtig zijn. Uitvoerig wordt, in verband met de geschiedenis van de administratie bij het Fransche leger, aangetoond op welke bezwaren men zal stuiten bij het in toepassing brengen van het nieuwe reglement op de kleeding, dat op 1 Jan. a. s. bij twee legerkorpsen in beproeving zal komen, en worden eenige aanwijzingen gedaan, die meer in overeenstemming zijn met de beste administratieve overleveringen in Frankrijk. (Sp. M., 1 Déc. 1885.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het mechanismus van het gevecht der compagnie. Mededeeling van den inhoud van het voorschrift van 17 October 1885 op de practische oefeningen van het kader voorzoover betreft de offensieve beweging van een afzonderlijke compagnie onder verschillende omstandigheden. (Sp. M., 15 Déc. 1885.)

De repeteer-geweren en de belasting van onze soldaten te velde. Een pleidooi voor de invoering dezer geweren, in weerwil dat de inrichting hiervan nog niet volmaakt is. De troepen in Algerië daarmee dadelijk te bewapenen, om de gebreken, nog aan dit vuurwapen eigen, door beproeving op groote schaal te leeren kennen. (Sc. M., Nov. 1885.)

Opmerkingen over de gebezigde leerwijzen om de uitwerking van het infanterievuur te onderzoeken. De uitkomsten van proeven omtrent het bundelvuur op groote afstanden leiden tot geen stellige gevolgtrekkingen, wat den voordeeligsten afstand betreft waarop dat vuur is aan te wenden. Diezelfde onzekerheid bestaat ook voor de voorkeur, die aan het salvo- of individueel vuur onder verschillende omstandigheden, moet worden geschonken. Daarbij komt nog dat de uitkomsten van het proefveld, andere zijn dan die op het slagveld. (Rev. d'A., Déc. 1885.)

Het nieuwe Engelsche infanterie-geweer. Beschrijving van het in beproeving zijnde nieuwe geweer en van zijn ballistische eigenschappen. (Allg. M. Z. 1885, N°. 89.)

De beproeving van het repeteer-geweer in Frankrijk en de inrichting van BUISSON voor het schieten in beweging. Nadere mededeelingen aangaande het geweer, dat in Frankrijk bij 24 jagerbataljons in beproeving is; alsmede aangaande een toestel uitgevonden door den officier der marine-inf. BUISSON, om den soldaat in staat te stellen, bij het avanceeren het geweer te laden. (Allg. M. Z. 1885, N°. 93.)

Beschouwingen over de uitrusting van den infanterist, en de invloed hiervan op zijn marschvaardigheid. Eischen te stellen aan de voornaamste uitrustingsstukken; mogelijke besparing aan gewicht bij de tegenwoordige uitrusting. (Overgenomen uit het *Mil. Wochenblatt*.) (Schw. A. u. G. 1885, N°. 11.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De brieven over de cavalerie van den Prins von HOHENLOHE. Een uitvoerig uittreksel uit het oorspronkelijk werk. (Sc. M., Nov. 1885.)

De paardenfokkerij en de remonteering in Rusland. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1885.)

Cavalerie-divisiën en pioniers te paard. Bij het vermoedelijk gebruik der cavalerie in toekomstige oorlogen is het te verwachten dat pioniers tot het opruimen van hindernissen van veel nut kunnen zijn. Men gaat na, welke opdrachten een pionierskadron aan een cavalerie-divisie toegevoegd, kunnen ten deel vallen en hoedanig de oefening van een dergelijk eskadron moet geleid worden. (Allg. M. Z. 1885, N°. 90.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Wijze van oefening der veldartillerie. (Vervolg.) Oefeningen te voet. (Sc. M., Nov. 1885.)

Beschouwingen over het inschieten van artilleriegroepen. Niet door een enkele batterij stelling doen nemen en deze eerst laten inschieten, alvorens de overige batterijen in de vuurlijn te brengen, maar dadelijk, met halve artilleriegroepen (2 batterijen b.v.) vurende, tot een regeling van het schot zien te geraken. De beneden den wind geplaatste groep vuurt het eerst. Een der batterijen van de halve groep verschiet projectielen met schokbuizen, de andere projectielen met tijdbuizen. Bijzonderheden van de leiding van dit vuur tot het bepalen van de nauwe grenzen worden vermeld. (Rev. d'A., Déc. 1885.)

Een hulpmiddel bij het gebruik van de sectortafel. Met deze tafel wordt het geschut in een bepaalde richting op de bedding gesteld. (Archiv., Band XCII, Heft 10.)

Invloed van de inrichting der projectielen op de uitwerking, die zij in verschillende, in den oorlog voorkomende gevallen kunnen voortbrengen. Zie onder IV.

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De reorganisatie van de militaire genie. Critische bespreking van een artikel uit het tijdschrift »Le génie civil,» waarin opgekomen wordt tegen de veelzijdigheid van den werkkring der genie-officieren, en waarin wordt voorgesteld de oprichting van een korps ingenieurs, bevattende de officieren der genie voor bouwwerken en die der artillerie voor technische zaken; alsmede van zelfstandige pionierbataljons. (Sp. M., 15 Déc. 1885.)

De practische oefeningen der Spaansche genie-troepen in 1884. (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 11.)

Over voorzorgsmaatregelen bij het bouwen in terrein, dat aan afschuiving onderhevig is. (*Met schetsen.*) Vooral in het gebergte komen meermalen terreinen voor, die hetzij in meer of minder waarneembare beweging zijn, hetzij in een zoodanigen toestand van labiel evenwicht verkeeren, dat bij de minste storing daarvan een grondafschuiving plaats heeft. — De oorzaken van een dergelijke bodemgesteldheid worden nagegaan, om vervolgens het onderzoek van den bodem te bespreken en daarna de te nemen voorzorgsmaatregelen bij het bouwen, in de eerste plaats de afwatering. (*Wordt vervolgd.*) (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 11.)

Heeft de mijnoorlog in den strijd om vestingen aan tactische beteekenis verloren? Uit een aantal voorbeelden der krijgsgeschiedenis wordt de groote moreele werking van mijnen in het licht gesteld en de meening uitgesproken, dat er geen reden bestaat, waarom dit moreele element tegenwoordig geringer zou zijn. Daarna wordt uiteengezet op welke wijze van mijnen moet worden gebruik gemaakt. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1885.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De toestand en toekomst der Engelsche zeemacht. Nadat een tweetal jaren geleden, de ingenieur REED een zeer ongunstig oordeel over de Engelsche vloot geveld had, werd, onder het Ministerie GLADSTONE, een groote manoeuvre gelast bij Bantry-baai, om getuigenis af te leggen van de voortreffelijkheid dier marine. De uitslag, waarvan eenige bijzonderheden worden meegedeeld, was echter zeer ongunstig. Men is thans bezig met een groot aantal nieuwe schepen te bouwen. Daarmede is echter de kwaal nog niet genezen, want ook het personeel laat veel te wenschen over. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1885.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De strijd van Servië ter herovering van zijn onafhankelijkheid. De geschiedenis van het Servische volk. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Déc. 1885.)

Militaire beschouwingen over de toekomst der infanterie-tactiek naar aanleiding van de ondervinding in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877-78. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Déc. 1885.)

Herinneringen aan de expeditie naar Mexico. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Déc. 1885.)

HENDRIK II VAN MONTMORENCY. Uit het eerlang te verschijnen werk: »*La vie d'HENRI II DE MONTMORENCY*» wordt medegedeeld de inhoud van het hoofdstuk handelende over zijn dood. (Sp. M., 15 Déc. 1885.)

De operatiën in Franken en Thüringen gedurende den 30-jarigen oorlog. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1885.)

De inneming van Lofdsche (Lowatsch). Uitvoerige mededeelingen omtrent dit feit uit den Russisch-Turkschen oorlog, gedeeltelijk geput uit Turksche bronnen. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1885.)

Aanteekeningen van een ouden officier uit den Zevenjarigen oorlog. Deze aanteekeningen, afkomstig van den in 1819 gestorven Luit.-Gen. v. DIERICKE, behelzen een aantal bijzonderheden omtrent de verhoudingen en toestanden van het toenmalige Pruisische leger. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1886.)

De Servisch-Bulgaarsche oorlog. Organisatie van het Servische en van het Bulgaarsche leger. Het oorlogstoeoneel. Het manifest van Vorst ALEXANDER. Mededeeling der berichten omtrent de verschillende geleverde gevechten. (Allg. M. Z. 1885, N°. 91—95.)

Een krijgsgeschiedkundige aardigheid. In den laatsten tijd vindt men vooral in niet krijgskundige werken de meening uitgedrukt, dat Koning FREDERIK WILLEM I de waarde der cavalerie niet hoog genoeg schatte en dat FREDERIK DE GROOTE de vervolging na een gewonnen veldslag niet genoeg doorzette. De ongerijmdheid dezer beweringen wordt aangetoond. (Allg. M. Z. 1885, N°. 94.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Een Fransch militair blad over de Duitsche koloniën. (Allg. M. Z. 1885, N°. 89.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

Geschiedkundige openbaringen. De toespraak door den nieuwen Stadhouder van Elsass-Lotharingen, bij het aanvaarden van zijn ambt gehouden, wordt medegedeeld en aan een scherpe critiek onderworpen; terwijl, aan de hand der geschiedenis getracht wordt, na te gaan, welke leeringen daaruit vallen te trekken. (Sp. M., 15 Déc. 1885.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Beknopte opsomming van de momenten in den strijd tusschen Servië en Bulgarije. — Men verheugt zich, dat de Minister van Oorlog het verzoek van een aantal reservisten te Marseille, om dit jaar vrijgesteld te worden van de oefeningen, heeft geweigerd. — De voorgenomen maatregel omtrent het geven van vrijheid, wat betreft het dragen van den baard, schijnt van verschillende kanten tegenwerking te vinden. — Men roemt den maatregel van den Minister van Oorlog, om de uitkomsten, door de heeren RENARD en KREBS met hun stuurbaren ballon verkregen, aan de Academie van Wetenschappen mee te deelen en dus die zaak niet langer geheim te houden. (Sp. M., 1 Déc. 1885.)

Veertiendaagsche kroniek. Het is te betreuren, dat men de zaak van den Kol. HERBINGER aanvankelijk niet tot het einde toe heeft onderzocht; de

beklagenswaardige tooneelen, waarvan men thans getuige is, zouden dan niet voorgevallen zijn. Het schitterend verleden van genoemden hoofdofficier maakt het intusschen moeilijk, te gelooven, dat de zware beschuldiging, die tegen hem is ingebracht, gegrond is; in elk geval zou zijn ontslag een zwaar verlies voor het leger zijn; hij was een van de generaals der toekomst. — De stand van het conflict tusschen Servië en Bulgarije. — De vergelijking van de algemeene ontwikkeling in het leger in Frankrijk en Duitschland toont aan, dat eerstgenoemd land bij het laatste in dit opzicht zeer ten achteren is. En niet-tegenstaande dit feit, hoort men soms nog klagen, dat de kennis der jeugd tegenwoordig te hoog opgevoerd wordt. Men moet het zoover trachten te brengen, dat alle dienstplichtigen, bij hun inlijving, kunnen lezen en schrijven. — De vroeger in den *Spectateur militaire* uitgedrukte wensch, dat elke compagnie haar eigen eetzaal mocht hebben, is thans door den Gen. LEWAL bij het 10de legerkorps, voor zoover de gelegenheid het toeliet, vervuld geworden; door de kribben zoo dicht mogelijk bijeen te plaatsen, heeft men getracht, zooveel mogelijk lokalen te verkrijgen zonder kribben. — De voordrachten voor bevordering bij keuze van kapiteins tot hoofdofficier zijn in de laatste jaren zoo veelvuldig geweest, dat de Minister van Oorlog thans slechts een zeer gering aantal candidaten in de voordrachten kan doen opnemen. De gevolgen van de slechte regeling der bevordering zijn dus reeds merkbaar; de meeste hoofdofficiersplaatsen zijn door jeugdige mannen bezet, zoodat de promotie in die rangen vrij wel stilstaat. (Sp. M. 15 Déc. 1885.)

Het vraagstuk der bosschen in Algerië. Niettegenstaande alle zorgen daaraan gewijd, hebben de bosschen, behoudens enkele uitzonderingen, geen handelswaarde. — Men tracht de behoeften der bevolking uiteen te zetten en de middelen aan te geven, waardoor groote uitgaven vermeden kunnen worden, nu het budget van Algerië op een groot deficit wijst. (Sp. M., 1 Déc. 1885.)

Rusland en Engeland in Midden-Azië. (*Slot*.) Wederzijdsche verhoudingen, naar aanleiding van het vlugschrift van LESSAR. (Sc. M., Nov. 1885.)

Verscheidenheden. Duitschland: Inrichting van een nieuw proefveld voor de artillerie. Het ontploffingsmiddel *Kinetite*. — Engeland: Legeering van tin en mangaan. — Oostenrijk-Hongarije: Artillerie- en infanterie-schietproeven. — Grootte manoeuvres van pontonniers. — Spanje: Reorganisatie van de artillerie. — Turkijë: Geweerfabriek te Constantinopel. (Rev. d'A., Déc. 1885.)

Verscheidenheden. Ontwerp van reglementaire bepalingen over het gebruik van vuurpijlen ter verlichting. — Mantelzakken en geperst hooi. — Het bederven van de springlading der granaatkartetsen. — Het buiten gebruik stellen van getr. voorlaadkanonnen in Rusland. — Stapelen van projectielen zooals in België gebruikelijk is. — Bepaling van de ligging van vijandelijke batterijen en van de aanslagen der projectielen. (Archiv., Band XCII, Heft 10.)

Verscheidenheden. Kanonnen met staaldraad omwonden van LONGRIDGE. — Het Engelsche torpedo-ramschip *Polyphemus*. — De onderzeesche torpedo-boot van NORDENFELT. — Het pantser voor den *Lepanto*. — Proeven met nieuw prismatisch buskruit in Rusland. (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 11.)

Militaire martelaars. Bij de groote manoeuvres laat de bezorging der brieven aan officieren en minderen dikwerf zeer veel te wenschen over, hetgeen natuurlijk voor de betrokken personen zeer onaangenaam is. Maatregelen worden voorgesteld om hierin verbetering te brengen. (Jahrb. A. u. M., Dec. 1885.)

HELMUTH KARL BERNHARD Graaf v. MOLTKE. Levensbeschrijving bij gelegenheid van zijn 85sten verjaardag. (Allg. M. Z. 1885, N°. 86—88.)

Het Koninkrijk Annam en zijn militaire toestand. (Allg. M. Z. 1885, N°. 86.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Generaal MAC CLELLAN. — Het invalidenhuis te Berlijn. (Allg. M. Z. 1885, N°. 87.)

Het gebruik van alcoholische dranken bij het Fransche leger. Mededeeling van een opstel uit de *Progrès militaire* waarin de schadelijke invloed van dergelijke dranken wordt geschetst en aangedrongen wordt op maatregelen, om het gebruik daarvan zooveel mogelijk te beperken. (Allg. M. Z. 1885, N°. 88.)

Verscheidenheid. Het casino der reserve-officieren in Hamburg. (Allg. M. Z. 1885, N°. 88.)

Verscheidenheden. Nogmaals de nieuwe bepakking der infanterie. — Het artillerie-schietterrein bij Gruppe. (Allg. M. Z. 1885, N°. 89.)

Verscheidenheid. Het tegenwoordige Sebastopol. (Allg. M. Z. 1885, N°. 90.)

Het Engelsche expeditie-korps tegen Birma. (Allg. M. Z. 1885, N°. 92.)

De Luitenant-Generaal Vrijheer von PODEWILS. Levensbericht. (Allg. M. Z. 1885, N°. 94.)

Verscheidenheid. De inktfabriek van de firma PAUL STREBEL te Gera. (Allg. M. Z. 1885, N°. 94.)

Verscheidenheden. Levensbericht van den Maarschalk SERRANO. — Een Engelsch oordeel over de Duitsche pantserscheepen. (Allg. M. Z. 1885, N°. 95.)

Verscheidenheden. Het graven van het Noord-Oostzee-kanaal. — Een nieuw geweer voor het Engelsche leger. — Wijziging van het *Gras*-geweer. — Invoering van het salicylzuur-vet voor voetwonden bij het Duitsche leger. (Schw. A. u. G. 1885, N°. 11.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Aug. en Sept. (Mitth. A. u. G. 1885, Heft 11.)